

תורת יעקב

לקט תשובות ופירושים בהלכה
מאת הגה"ח הרב יעקב לנדא ז"ה
רב אב"ד דבני-ברק

תשורה משמחת הנישואין של
הרה"ת יוסף יצחק ורבקה שיחיו לנדא
כ"ח אדר א' ה'תשע"ו - כפר חב"ד, ארץ הקודש

פתח דבר

בלשון הכתוב "אורך ה' אלוקי בכל לבבי", "תרננה שפתי כי אזמרה לך", "וימלא פי תהלתך", הננו להודות, לרומם ולשבח להשם יתברך, על רוב טובו וחסדו הבלתי-גבוליים אשר גמל עלינו מיום עמדינו על דעתינו, ועתה זיכנו והגיענו ליום נישואי צאצאינו, בשעה טובה ומוצלחת. והננו תפילה לפני שוכן מעונה, כי כאשר גבר עלינו חסדו כן יהי' לעולם, ותהי' שמחתנו שמחת עולמים בגשמיות וברוחניות, ובטוב הנראה והנגלה.

כמנהג חסידים בדור האחרון, מיוסד על מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בחתונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, מוגשת בזה תשורה לכל קרובינו וידידינו אשר הואילו לבוא ולשמח איתנו ביום שמחת לבבנו – קובץ "תורת יעקב", ובו לקט חידושי תורה ופולפולים בהלכה של אבי סבו של החתן שי', הגה"ח הרב יעקב לנדא ע"ה, "רב החצר" בבית כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע ורב אב"ד דבני-ברק במשך יובל שנים – תרצ"ורתשמ"ו.

בתור הוספה הבאנו מכתבים בעניני הלכה שכתב אבי זקנו של החתן שי', הגה"ח הרב יעקב לנדא ע"ה, לזקנה של הכלה תחי', הגה"ח הרב חיים שאול ברוק ע"ה, וכן זכרונות מרתקים של הרב יעקב לנדא ע"ה מעיירת מולדתו קורניץ.

החומר המוגש בזה נלקט על-ידי החתן שי', ונערך ברובו על ידי מערכת "פעמי יעקב". © כל הזכויות שמורות, אין לעשות שימוש בחומר ללא רשות בכתב.

בהזדמנות זו אנו פונים בבקשה למי שיש בידו תמונות, מכתבים, מסמכים, זכרונות וסיפורים אודות הגה"ח הרב יעקב לנדא ע"ה, נא ליצור קשר באימייל landarabbi@gmail.com כדי שנוכל בעז"ה להשתמש בחומרים אלו בספר שייצא לאור. תודתנו נתונה מראש.

וביום שמחת לבבנו, נביע תפילותינו ומשאלותינו מהשי"ת, אשר "מהרה ישמע בהרי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה גו', בביאת והתגלות משיח צדקנו במהרה בימינו ממש!

ישראל מרדכי ורעיתו לישנר
כפר חב"ד

שלמה זלמן ורעיתו לנדא
בני ברק

איסור אשה בלא כתובה

הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת שנה) כותב: "הזהיר שלא לבוא על אשה בלא כתובה וקידושין, והוא אמרו לא תהיה קדשה מבנות ישראל. וכבר נכפלה אזהרה בזה הענין בלשון אחר, והוא אמרו אל תחלל את בתך להזנותה". והרמב"ן בהשגותיו שם כתב: "הנה זה הלאו עכ"פ לאו שבמנין הוא, וכבר היטיב הרב בפשטו ב'אל תחלל את בתך להזנותה', אבל דברו בכתובה וקידושין אינו אמת, שהכתובה אינה מן התורה כלל מצוה וקנין באשה".

ואמנם הרמב"ם בספר היד החזקה (אישות פרק י הלכה ז) כתב: "וצריך לכתוב כתובה קודם כניסה לחופה ואח"כ יהא מותר באשתו וכו', וחכמים הם שתיקנו כתובה לאשה כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה. וכן לקמן שם (פרק טז הלכה ג) כתב הרמב"ם: "כבר הודענו שחכמים תקנו כתובה לאשה, ודין התוספת כדין העיקר". וא"כ לכאורה היטיב הרמב"ן להקשות ידידיה אדידיה, כיון דכתובה דרבנן, איך יש לאו שלא לבוא על אשה בלא כתובה.

והנה, בפרק יב מאישות (הלכה ח) כתב הרמב"ם: "התנה עמה לפחות מעיקר כתובה, או שכתב לה מאתיים וכתבה לו שנתקבלה מהן כך וכך והיא

לא נתקבלה - תנאו בטל. שכל הפוחת לכתולה ממאתיים ולאמנה ממאה, הרי בעילתו בעילת זנות".

ובלחם משנה שם הקשה, למה תנאו בטל, הא קי"ל בדבר שבממון תנאו קיים, ואפילו אי הוי אמרינן דכתובה דאורייתא והוי מתנה על מה שכתוב בתורה, מ"מ הרי מבואר בגמ' שבדבר שבממון ותנאו קיים. וכתב: "ונראה לתרץ לכל זה, דרבינו סובר דכיון דכל הפוחת לכתולה בעילתו בעילת זנות מדרבנן, חשבינן ליה להך בעילה בעילת זנות כאילו הוי דאורייתא, דהם עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, והשתא הוי מילתא דאיסורא ולא הוי דבר שבממון ולכך לא מהני תנאה".

על פי דברי הלחם משנה הללו, נראה לישב דברי הרמב"ם בספר המצוות על נכון, דכיון דכל הבעל בלא כתובה הוי בעילתו בעילת זנות מטעם דחכמים עשו חיזוק, לכן נחשבת בעילה זו כבעילת זנות ממש, דמצד הדין של רבנן שחיבו בכתובה אין אפשרות לבעילת אישות בלא כתובה, וממילא נכללת באיסור של לא תהיה קדשה.

אלא דלפי זה צריך ביאור מה שכתב הרמב"ם בפ"א מאישות (הלכה ד): "לפיכך כל הבעל אשה לשם זנות בלא

קידושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה". הרי הזכיר רק בלא קידושין וכאן לא הזכיר בלא כתובה. וכבר העיר ע"ז במג"א.

ונראה ליישב, דלגבי חיוב מלקות, בעינן שבעל לשם זנות, וכלשון הרמב"ם: "כל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה". משא"כ כאשר בעל לשם אישות אלא דמצד הדין הוי בעילת זנות כיון שהיה בלא כתובה - בעילה זו נכללת באיסור של "לא תהיה קדשה", אבל אינו חייב מלקות רק בנתכונן לשם זנות.

והנה, הרמב"ם (הל' נערה בתולה א, ה) כתב בזה"ל: "היתה אנוסה זו אסורה עליו, אפילו מחייבי עשה ואפילו שניה, הרי זה לא ישאנה כו', שנא' 'ולו תהיה לאשה' - אשה הראויה לו". והקשה בכסף משנה, מה שכתב שלא ישא מחייבי עשה ניחא שפיר, דאיכא למימר דבכלל אינה ראויה היא. אבל שניה קשה, כיון דמדאורייתא שריא - אשה שהיא ראויה לו היא, ואפשר דכיון דכתיב "ושמרתם את משמרתיה" מצאו חכמים מקום לאסור שניות, שפיר איכא למימר דשניה אמעיטא מ"ולו תהיה לאשה". ובלאו הכי כיון דכל מילי אסמכינהו אלאו דלא תסור, שפיר איכא למימר דשניה אימעטא מ"ולו תהיה לאשה".

ובמשנה למלך הביא קושית מהר"א ששון על דברי הכסף משנה, מן הגמ' בכתובות (כט, ב), דפליגי ר' שמעון בן מנסיא ושמעון התימני לגבי

חיוב קנס באונס ממזרת; שמעון התימני אומר "ולו תהיה לאשה" - אשה שיש בה הויה, וכיון דקידושין תופסין בחייבי לאוין, יש קנס לממזרת. ר' שמעון בן מנסיא אומר, אשה הראויה לקיימה וממזרת אינה ראויה. ובדף ל"ה ע"ב שם: "תנו רבנן, עריות ושניות לעריות אין להן לא קנס ולא פיתוי. מאי עריות ומאי שניות לעריות, אילימא עריות - עריות ממש, שניות מדברי סופרים, כיון דמדאורייתא חזיא ליה אמאי אין להן קנס וכו'. והקשה הר"א ששון, דלפי דברי הכסף משנה מה קושית הגמ', הרי גם שניות מדברי סופרים אינם בכלל "ולו תהיה לאשה" משום איסור לאו ד"לא תסור".

ונראה ליישב, דיש חילוק בין ראוי בדין ובין ראוי במציאות, ישנם מצבים שהדין יוצר מציאות, ובמצב זה גם איסור דרבנן קובע מצב גם לגבי דאורייתא. מאידך, יש מקומות בהם הדין הוא מצב הלכתי, שם דין דרבנן נשאר דין דרבנן ואינו משנה את המצב לגבי דאורייתא. ולכן, לגבי חיוב קנס - קובע הדין אם האשה היא בגדר ראויה לו או אינה ראויה, ומכיון שאיסור השניה הוא רק מדרבנן, עדיין מדאורייתא יש לה שם ראויה וחייב קנס. אך לגבי החיוב עשה ד"ולו תהיה לאשה", כאן אין השאלה אם יש על האשה שם 'אשה הראויה לו', אלא השאלה היא האם הוא יכול לשאת אותה, ומאחר שחכמים אסרו את השניות, איסור

דעת תורה בקיום מצות פריה ורביה*

והיא כפורחת - הגיע זמנן של ישראל
לפרות ולרבות (חולין צ"ב).

ברכת ה' לאברהם אבינו, "והפריתי אותך במאד מאד", היתה מאז ומעולם סמל
ואבן פינה לחיי הבית היהודי, בכל שנות קיום עמנו בכל פזורותיו.

וכבר אמר דוד המלך ע"ה בתהלים (קכ"ז), "הנה נחלת ה' - בנים, שכר פרי הבטן
וגו' אשרי הגבר אשר מלא אשתו מהם וגו'". ופי' הרד"ק "אמר דוד, הנה אני רואה
כי נחלת ה' בנים. כלומר, הטוב שיתן ה"א לידידו בעוה"ז, הם הבנים והוסיף - וכפל
עוד - שכר פרי הבטן, השכר שיתן ה"א ית' לאדם בעוה"ז שכר מעשיו הטובים - הם
הבנים. והם נחלתו והוא פרי הבטן.

וכן אמר דוד (תהלים קכ"ח), "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, בניך כשתילי
זיתים סביב לשלחנך". ופי' האלשיך, כגפן כו', ככה יהו לך בנים גדולים ועמהם
גם בלתי גדולים כמוהם, וקטנים וקטני קטנים עד יונקים וכו'. ומסיים דהע"ה, "הנה
כי כן יבורך גבר ירא ה'". ופי' הראב"ע, הנה זאת הברכה שיבקש ירא שמים
בעולם הזה.

מעולם מסרו ישראל נפשם על קיום מצוה זו, גם בעת צרה. עוד בהיותנו בכור
הברזל, בבית עבדים, תחת שעבודו של פרעה מלך מצרים, העידה התורה על גודל
המסירות נפש של נשי ישראל על קיומה של מצוה זו. וכידוע מכל מאמרי רז"ל בזה.
ואפי' בשעת הגזרה הקשה והנוראה: "כל בן הילוד היאורה תשליכוהו", טענה מרים
הנביאה בפני אביה - כאשר פירש מאשתו בעטיה של הגזרה - ואמרה לו: "גורתך
קשה משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גם על הנקבות". ודוקא טענה
ותביעה זו נגד "מיעוט הילודה", היא היא שהביאה ללידת מושיען של ישראל, גואל
הראשון, וקרבה גאולתנו ופדות נפשנו מבית עבדים.

וכן בכל הגלויות, גם בצוק העתים. בעת צרה ומחסור ומצוקת דאגת הפרנסה. גם
אז היו בנות ישראל כגפן פוריה, והשליכו יהבם על מאן דיהיב חיי דאיהו יהיב מזונן.
וכמארז"ל, בא זכר בעולם - בא ככרו בידו (נדה ל"א).

ואם תחבולת ועצת פרעה, אשר חשש "פן ירבה" - לא עמדה לו, ובחמלת ה'

* נדפס כקול קורא לציבור הכללי בשנת תשל"ח.

קדשה", האיסור דרבנן לבעול אשה בלא
כתובה שינה את המציאות, דבלא כתובה
הוי בעילת זנות, ובעילת זנות היא איסור
תורה מלאו ד"לא תהיה קדשה" ומלאו
ד"ולא תחלל את בתך", ומיושבים שפיר
דברי הרמב"ם בעזה"ת.

זה - אעפ"י שהוא איסור דרבנן מצד 'לא
תסור' - האיסור הזה שינה את המציאות,
שאשה זו אינה ראויה לו ואין עליו חיוב
עשה של "ולו תהיה לאשה".
כמו כן מה שכתב בספר המצוות, דבלא
כתובה הוי איסור ד"לא תהיה

עלינו, אמרה רוח הקודש: אתם אומרים "פן ירבה" ואני אומר "כן ירבה" - וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", הנה באים עתה, למגינת לב, אנשים מבני עמנו, הפועלים בזה בשליחות רשמית, למאוס בברכת ה' ולמעט מספר בני עם ה'.

גורמים שונים, החלו לאחרונה במעשה בגד בעמנו, לנהל תעמולה והסתה למען "תכנון המשפחה" ומיעוט הילודה. עד כדי הושבת רופא יועץ, שידריך את הנשים בכון זה. ומסדרים חדרים מיוחדים לכך, שבהם מכניסים אצל הנשים מכשיר למניעת הריון. וזאת מלבד מה שעורכים בקורי בית אצל משפחות שיש להן כבר שני ילדים, ומפתים ומזהירים בלשון חלקלקות להפסיק הילודה, כאילו טובת הצבור וטובת הילדים בזה.

ושמעתי לצערי, שישנם הטוענים שכאילו אין בפעולה הנ"ל דבר נגד ההלכה, ותולין את עצמן בזה, שאשה אינה מצווה על פורר. ועוד זאת שבשו"ע אהע"ז סי' ה' נפסק להלכה, שאשה מותרת לשתות כוס עקרין וכו' עד שלא תלד.

והנה, מלבד מה שמהרש"ל ביש"ש פ' הבא על יבמתו סי' מ"ד, סובר שההיתר הזה הוא רק לאשה שיש לה צער לידה, כעין דביתהו דר"ח [דהיינו מקשה לילד]. וידוע שהחת"ס כותב בתשו' שאשה שיש לה בעל אין לה רשות לזה.

אמנם כל זה הוא לענין שתית כוס של עקרין. אולם אחרת לגמרי הוא בענין זה של החדרת מכשיר של מניעה לרחם האשה, שבחלק ממכשירים אלו נתוסף חשש חמור של איסור השחתת זרע, שנעשה לפני התשמיש. ולשיטת רש"י ביבמות (דף י"ב) אסור בכל אופן שהוא, לכל הנשים חוץ משלש נשים הנזכרות שם בגמ'. אך לפני תשמיש, הלא גם ר"ת אוסר כמבואר שם בתוס'.

ובתשו' הרדב"ז סי' תקצ"ו העלה, שהדבר ברור שלפי שיטה זו כל הנשים חוץ מג' הנזכרות שם בגמ' אסורות בזה. וכותב שם: וא"ת הא אשה לא מפקדא אפ"ר, מ"מ אסורות להשחית זרע דגברא, וראויות לעונש גדול. ואם הבעל יודע מזה, הוא יורש גהנום וחייב מיתה כמעשה ער ואונן, יעו"ש.

אולם בר מכל דין, הנה מה שנתבאר בזה הוא במקרה יחיד. וישנם מקרים מיוחדים שע"פ הדין צריכים להתיר, וזה רק עפ"י הוראת רב מורה הוראה ותקן, כמב' באחרונים. (ועי' תשו' צ"צ החדשות אהע"ז תשו' פ"ט).

אולם, כשנוקטים בשיטה כללית למעט הילודה, הנה מלבד חומר האיסור כמבואר בדברי הרדב"ז כנ"ל, הנה לכל השיטות הוא נגד דעת תוה"ק, והוה חתירה נגד האמונה באלקי עולם ית', ובהשגחתו הפרטית על כל אחד ואחת וכל המצטרך לו, הזן ומפרנס את העולם כולו בטובו, בחן בחסד וברחמים. ונותן לכל איש ואיש די פרנסתו, ולכל גויה וגויה די מחסורה. וממציא לכל חי טרפו מקרני ראמים עד ביצי כנים.

שיטה כפרנית של כחי ועוצם ידי וכו', היא, היא מקורה של "תכנון המשפחה", בהתאם למצבם הכלכלי של ההורים, או בהתאם ל"נוחיותם". ואנו הרי יודעים שההיפך הגמור מזה הוא האמת, "ואני לא נבראתי אלא לשמש את קוני". ואפי' חזקיהו, שמנע עצמו מפורר בכוונה לש"ש, שלא רצה שיצאו ממנו בנין דלא מעלי, אמר לו הנביא - "בהדי כבשי דרחמנא למה לך".

כמה כמה גדולה פורר לפני הקב"ה, נוכל לראות מדברי הירושלמי (כתובות פ"ה הל' ד'), "חיבב הקב"ה הפרי" ורבי" יותר (מבנין) בית המקדש, מ"ט, חודש אחד יהיו בלבנון - שנים חדשים בביתו וגו'". דהיינו, כאשר שלח שלמה המלך אנשים ללבנון, להביא העצים לבנין ביהמ"ק, הנה על אף חיבת בנין ביהמ"ק, נאמר: "חודש אחד יהיו בלבנון - שנים חדשים בביתו". ובהדיא תנן, (גיטין פ"ד, עדיות פ"א), לא נברא העולם אלא לפריה ורביה!

וכפרוש הורונו חז"ל הלכה למעשה, (יבמות ס"ב ע"ב) אמר ר' יהושע, נשא אשה בילדותו ישא בזקנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו, שנא' (קהלת י"א), "בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך, כי אינך יודע איזה יכשר הזה אם זה ואם שניהם כאחד טובים", (ובב"ח יו"ד סוס"י רכ"ח כ' בדעת ריא"ז שהוא מדאורייתא).

וכ' הטור: ואין חלוק בין יש לו בנים או אין לו בנים, אלא לענין מכירת ס"ת (לצורך זה שישא בת בנים). וי"א שאפי' יש לו כמה בנים ימכור ס"ת כדי שישא בת בנים, וכן הוא בשו"ע שם.

והרי ידוע לכל מארז"ל (יבמות ס"ב ע"ב), אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף. ופרש"י, אוצר ששמו גוף.

הרי גדול חשיבות המצוה דפורר בתוה"ק. וכל ההתנכלות לכך, יש בה מגזירת לבן הארמי, שבקש לעקור את הכל. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים וכו'. ובודאי יש להתאזר חיל לעמוד בכל תוקף נגד מעשים אלו, כדי להרבות השראת השכינה בישראל ולקרב את הגאולה האמיתית. וכמו שמצינו בדברי רז"ל, דוקא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור, נגאלו ישראל ממצרים (סוטה י"א ע"ב). וגם עתה, יש לעמוד בפרץ ולתנך בנות ישראל לבל יטו אוזן להלכד ברשת המסיתים בלשון חלקלקות, שכאילו למען טובתן, יש למעט הילודה ח"ו כפי "תכנון המשפחה".

ואל נשי ישראל, הנני קורא בקריאה נרגשת: - חוסו על נפשותיכן! לא תאבו ולא תשמעו לעצת המסיתים לאבד עולמכן ח"ו, ולהיות ממעכבי הגאולה. כבר אמרו רז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו הנשמות שבאוצר, ובידכן הוא! לכנה בדרכי אמותינו הכשרות, אשר הביאו גאולה לעם ישראל. ורוכב שמים יעניק לכן מברכותיו, בבני, חיי, ומוזוני רוויחי. ויעזור ברחמים לב כל עמו לשוב אליו באמת ויחיש גאולתנו האמיתית.

חריצי הבתים בתפילין של ראש

בית, כ"ה שבט תשל"ד, מעכ"ג הה"צ מוהר"ר שלו' יחזקאל שרגא שליט"א רבין הלברשטאם, האדמו"ר מציעשנוב.

ש"י לכ"ג (שליט"א) [זצ"ל] ולתורתו! מכתב כ"ג בצירוף הקונטרס הגיעני באיחור גדול. הוא נשתהא בדרכו זמן רב. למרות שהנני עמוס טרדות, גולתי מזמני לעיין בקונטרסו דמר. ותחילה אייחד דברי בקשר להשגותיו של כ"ג (שליט"א) [זצ"ל] על האמור בשו"ע של אדמוה"ו.

בית שליט"א כותב, שהוא רואה סתירה בסעי' ס"א' מרישא לסיפא². ודברי כ"ג נשגבו ממני, הלא דברי אדמוה"ו שם ברור מללו, הוא כותב: "במה דברים אמורים", כלומר, מה שאמרנו עד כה, שאם לא הגיע החריץ עד מקום התפר כשרה, היינו דווקא אם המחיצות בפנים

- גם בין בית לבית - הם מלמעלה עד סוף רוחב הפרשה, כלומר עד התיתורא, אבל אם לא עשה כן, היינו שמבפנים ג"כ אין המחיצות מגיעות עד למטה - פסול. וזה פשוט מאד, שיש לפעמים שמבחוץ נדבקו קירות המחיצות זה לזה עד שלא ניכר החריץ, אז אם מבפנים המחיצות מגיעות עד הסוף - כשר, אבל אם גם מבפנים אינן מגיעות - זה פסול. ומובן שזה לא כדעת הט"ז בס"ק ל"ו³. ועיי' כ"ג בתשו' צמח צדק (או"ח סי' ח), שם נתבאר הענין בארוכה.

ישראל ליה מריה לבעל המחבר ההוא, אשר שותא דמר רבנו בשו"ע לא גמר, ותלי בוקי סריקי בטעות סופר.

ב ועתה בנוגע לסעיף ע"ז שם⁴: כל הראשונים החל מרש"י, קוראים לתיתורא: "בית מושב של תפילין", ככה הלשון ברש"י בגמרא אשר לפנינו⁵ וכן

1. שו"ע הרב סי' לב סעי' סא.
2. ברישא שם כתב, דאם לא הגיע החריץ של הבתים עד לתיתורא כשרה. ובסיפא כתב, דמה שמכשירין הוא דווקא כשיש מחיצות בין הבתים מבפנים עד התיתורא. ועיי' תירץ הרב ז"ל, דכוונת השועה"ר, דיש מחיצות עד לתיתורא, אלא שאינם ניכרות מבחוץ מחמת שנרבקן זה לזה.
3. הט"ז (סי' לב, לו) כתב, דאם חלק מהקלף

- נמצא בבתים וחלק מחוץ לבתים, כשר "דקיי"ל כרב דימי דכיון שמינכר החריץ שבין בית לבית חו לא צריך, ולא כאב"י דאמר שצריך שיגיע החריץ למקום התפר". ומבואר מדבריו, דכשמנכר החריץ בראשו, אפילו שאין המחיצות שבפנים מפסיקות בין הפרשיות, כשר.
4. שם כתב, דהבתים נקראים "תפילין", והתיתורא נקראת "תיתורא של תפילין".
5. מנחות לה, א ד"ה תיתורא.

בס' התרומה⁶, וגם בשו"ע הגדולים⁷ הלשון "מקום מושבן", בזמן שמדבר על התיתורא. ומה שכ"ג שליט"א רוצה להביא ראיה דהתיתורא היא עצם התפילין, מהגמ' דסוכה⁸, מהא דהישן בתפילין וראה קרי אוחו ברצועה וכו'⁹. לדידי אין משם ראיה כלל. ראשית, במציאות אין שום אפשרות לזה, הלא התפילין הן עליו, והתיתורא היינו הגשר המכסה את הפרשיות, כמבואר ברש"י¹⁰ ובכל הראשונים. ואדברא, משם משמע מרש"י להיפך, כי רש"י מפרש, וז"ל: "ולא יאחו בקציעה, הן התפילין עצמן, דפוס מושבן ורצועתן". שוב רש"י מחלק תפילין עצמן - דפוס מושבן. ומדברי רש"י נראה, שגם הרצועות העוברות במעברתא אין ליגע בהן כי אם בתלויות. והדבר מובן, התיתורא הלא בכל אופן מחוברת עם גוף התפילין ואיך אפשר לחלק ביניהן.

ולגופא דעובדא. הנה ביחס לדין לכתחילה, נראה גם מלשון הרא"ש בתיקוני התפילין, כי ודאי לכתחילה צריכות הפרשיות להיות כולן בתוך הבתים, וזה הלשון שם: "וחוקק

בדפוס שלשה חריצין עומקן כפי רוחב הפרשיות" (אלא ש"ל שזה דווקא בתפילין של ראש). אולם בנוגע לדיעבד אין מפורש בדברי הראשונים, וגם במפרשי השו"ע לפסול. ובתפילין של יד קורה הדבר, מפני שהפרשיות יותר ארוכות. והנה מדברי הברוך שאמר, שהביא כ"ג (זה מובא גם בתשו' צ"צ הנ"ל), אפשר היה לדייק שאין בזה פסול, וכמו שכתב כ"ג, כי הוא כותב "שהשיטה אחרונה רבוצה".

ולדעת יש לחלק בין הבתים העשויים כולם מעור אחד, היינו גם התיתורא, וממילא עד התיתורא "שהוא הגשר המכסה את הפרשיות", וכמ"ש ברש"י ובכל הראשונים, זה הכל עד הגשר הזה הנקרא בית. אולם באלה שמוסיפים כל מיני עורות עד התיתורא הוא אחרת, ובכגון דא יש בתשו' צ"צ הנ"ל, בענין אם המחיצות בפנים באמצען אינן מגיעות עד הסוף, וז"ל: "מ"מ כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, עכ"פ אין ראוי להקל במ"ע דאורייתא כמצות תפילין", וככה אני אומר בנידון זה.

ודרך אגב, מה שהעיר כ"ג שליט"א, שבמאסף לכל המחנות לא הביא

6. סי' רז.
7. סי' לב, לט.
8. כו, א.
9. נראה כוונתו, שאם התיתורא לא היתה נקראת חלק מהתפילין עצמן, היו מתירין לו לאחוז בה, ולא היו מצריכים אותו לאחוז דווקא ברצועה. ועיי' תירץ הרב ז"ל, ב' תירוצים: א. אף אם מצד הדין מותר לתפוס בתיתורא, כל עוד שהתפילין עליו ותחתית התיתורא מונחת על ראשו, אין לו אפשרות לתפוס בה בלא לנגוע בבתים עצמם. ב. מדברי רש"י שכתב "דפוס מושבן ורצועתן", מבואר דאפילו הרצועה העוברת במעברתא ג"כ אסור לנגוע בה, מכיון שהיא מחוברת לגוף התפילין, ורק בחלק התלוי כותר, וא"כ כ"ש שיהא אסור לנגוע בתיתורא, אפילו אם אינה נחשבת לחלק מהתפילין עצמם.
10. מנחות לה, א ד"ה תיתורא.

בענין קיום המצות ע"י האבות

ובענין קידושי אברהם אבינו

זה שא"א קיים את העשין לא הי' קשה לו, אלא מכיון שרב באר שהכונה היא שקיים גם את הלאוין, ע"ז דוקא פריך רשב"ח, וצריך לבאר דברי קדשו של המהרש"א, א. מה היא באמת הרבותא בזה שגם את הלאוין קיים, ב. ושדוקא ע"ז פריך רשב"ח. **ראשית** כל יש חובת ביאור איך ובאיזו צורה קיימו האבות את המצות [כי כמו שא"א קיים כל התורה הלא גם יצחק ויעקב קיימו וכמ"ש למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, וכמו שכתב הרמב"ן בפ' תולדות ע"פ וישמור משמרת ע"ש].

היתכן לאמר שא"א הניח תפילין ממש שכתוב בהם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים ועוד לא היתה יצי"מ? וכדומה הרבה מצוות, וכמו למשל פדיון הבן, כי יצחק הלא הי' בכור לאמו ועוד לא היו כהנים בני אהרן ועצם מצות זכירת יצי"מ וכהנה הרבה, אלא מבואר בספרים שהמצות שהאבות קיימו הן ברוחניות, כי הלא כל מצוה נקראת נר וכמ"ש נר מצוה, כי בכל מצוה מורידים אור ושפע אלקי מיוחד לעולם, היינו בכל העולמות, וכעין דוגמת האור ושפע הקדושה שאנו מורידים ופועלים ע"י קיום המצות שנצטוונו בהם מנותן התורה ית',

במשנה סוף מס' קידושין מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא נתנה שנא' עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקתי ותורותי, וביומא דף כ"ח ע"ב אמר רב קיים א"א כל התורה כולה שנא' עקב וגו'. א"ל רב שימי בר חייא לרב כו' ואימא שבע מצות ומילה, א"ל א"כ מצותי ותורותי למה לי אמר רבא ואיתימא רב אשי קיים אברהם אפי' עירובי תבשילין שנא' תורותי אחת תושב"כ ואחת תושבע"פ.

ובמהרש"א שם הקשה א. וכי רב מתניתן אתי לאשמעינן? הלא משנה שלמה היא בקידושין ב. למה הקשה רב שימי בר חייא לרב ולא פריך אמתני' דקידושין, ומתרץ המהרש"א שם דבמשנה בקידושין נקט לשון "שעשה אברהם" דמשמע שעשה את המצות העשיין אבל לישנא דרב "קיים" משמע נמי אלאוין של תורה, ע"כ.

וכונתו נר' דרב אינו מוסיף אמתניתן, אלא מבאר דקשי' התנא, שכונתו שם במשנה היא, שקיים א"א גם את הלאוין, לא רק את העשין, כמו שאפשר הי' להבין ממשמעות הלשון "שעשה", וע"פ ביאורו בדברי התנא הקשה לו רשב"ח, והיינו דעל

והביא הסופר עור אחר ונקב בו נקב כמידת הכתיבה והניח העור הנזכר בין התיתורא והמעברתא, והכניס בו מה שנשאר מהכתיבה ותפר אותו עם התיתורא והמעברתא, פסול".

והנני הרוש"ת בכל הכבוד...

בזה מאומה, הנה בקול יעקב לבעהמ"ח כף חיים, מביא מתשו' זבחי צדק (מאחר מרבני בבל), וז"ל: "יתן כל הפרשה בבית שלה. והפרשיות צריכים שיהיו כולם בתוך הבית, ולא יצאו חוץ לביתם. ואם היתה יוצאה חוץ לבית, שהיה הבית קצר

וכדאי' בזה"ק ע"פ ויקח לו יעקב מקל כי ע"י הפעולה עם המקלות פעל יעקב אבינו שפע אלקי בדוגמת האור הנמשך ומתגלה ע"י תפילין, ובאופן כזה הי' קיום המצות אצל א"א ואצל כל האבות.

ובזה מבואר מה שהמדרש אומר ע"פ לריח שמניך כי כל המצות שעשו האבות ריחות היו - אבל אנן שמן תורק שמך רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת, ועל שמן תורק אומר המדרש כאדם שמריק מכלי לכלי, ור"ל שהמצות שלנו הן במעשה ממש אבל כל המצות שעשו האבות ריחות היו ולא עצם הדבר.

וזהו מה שאיתא בתוספתא בקידושין תורתנו לא נאמר אלא ותורתנו מלמד שנתגלו לו טעמי התורה, והנה יש מצות שעשה אותם גם בפועל כמו למשל מה שאמרו בב"ב על פסוק לוי ועשי עוגות שפסח הי' אבל עיקר קיומו את המצות הי' ברוחניות וכנ"ל. ובוה יובן מה שבאמת היו קולות וברקים, ארץ רעשה וכל העולם כולו חל, וכדאי' במדרש שנתקצו כל האומות לבלעם ושאלוהו לכל הקולות והרעש הזה, אם אין הקב"ה מביא שוב מבול לעולם והוא ענה להם שכבר נשבע הקב"ה לא להביא מבול וזהו הי' עזו לעמו יתן הקב"ה נותן תורה לבניו. **ולכאורה** יפלא ומה כל הרעש הזה הלא כבר קיימו אותה האבות ומסתמא גם השבטים אחריהם האם בשביל זה שיהיו מעכשיו מצווים ועושים יש מקום לכל הרעש הזה? אלא הרעש

הלא על דבר חדש נשגב מהשגת הברואים וכמו שרואים בעולם, שלמראה דבר נפלא, שהוא מחוץ וגבול השגת הברואים אותם - מרעישים, [וכן הוא מה שהאופנים וחיות הק' ברעש גדול מתנשאים לעומת השרפים וכמ"ש ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול וגו' והוא מפני שהם רק מתקנאים לעומת השרפים שהשרפים משרתי' וכמ"ש שרפים עומדים ממעל לו וכו' והאופנים רק מתנשאים לעומתם משלו להשיג ומשו"ז הם מרעישים, וכמ"ש בגמ' על מרכבת יחזקאל שהוא כמו בן כפר שרואה את המלך] וכן הוא הרעש שכל העולם כולו חל בזמן מ"ת על דבר חידוש נורא זה שתורה אחת ומשפט אחד לכל בן ישראל יהי' הגדול שבגדולים כמו משרע"ה או הפחות שבפחותים כולן שוים בהנחת תפילין שנכתבו על קלף בהמה ושנעשו מעור בהמה וע"י הנחתן על הראש וזרוע של איש הישראלי יהי' מי שיהי' מאיר אור גדול בכל העולמות עד שנא' ע"ז וראו כל עמי הארץ כי שם הי' נקרא עליך וזהו דבר חידוש הפלא ופלא שע"י דבר שנעשה ונתקן מעור בהמה גשמית כשמתחבר עם גוף גשמי של איש הישראלי - אשר הוא ילוד אשה ובעוון חולל וכו' ואדם יסודו מעפר, הנה עי"ז יאיר אור גדול הן בעולם והן בנפש הישראלית המקיימת מצוה זו [ואפילו בגופו שעל ידה נעשה גופו גוף ישראלי היינו מוח ולב ישראליים, עד שמי שאינו מניחם ח"ו נקרא פושע ישראל בגופן],

ולמראה ולמשמע דבר פלא זה הרעישו כל העולמות ארץ רעשה אף שמים נטפו וכו' זה סיני בריות בראשית חרדו ממך בהגלותך מלכנו על סיני ללמד לעמך תומ"צ "לעמך" הקהל הרגיל.

וביאר ענין מה שהמצות הנעשים כדברים פשוטים גשמיים פועלים שפע גיבוי אור שכנית עוזו בכל העולמות הוא למשל כמו תחנת המאור החשמלי שמקומה תמיד הוא במקום שמחוץ לעיר והיינו במקום שאינו חשוב, הוא לא מקום טיולים ולא מקום שעשועים אבל דוקא משם האורה יוצאת לכל מקום ומקום ואפי' בארמונו של מלך ואופן התהוותו של האור הוא ע"י חיבור שני כוחות הפכיים דוקא וכו' ככה ע"י חבור הנשמה החצובה מתחת כסא כבודו של הש"י, ומצות ה' ברה עם הגוף, - הנשמה נקראת נר והמצוה נקראת נר - שטבע הנר הוא להיות נמשך ומתלהב למעלה ודוקא בהתחברותה עם הגוף אשר מעפר יסודו עם רוחו הבהמית היורדת למטה, והיינו כשיד הישראלית מתחברת עם התפלין, דוקא פה בעולם השפל, כי דוקא כאן היא תחנת החשמל העלוב הזה, עי"ז מאיר אור נשגב גם בכל העולמות העליונים, וע"ז נא' היום לעשותם, היום לעשותם ולא היום לקבל שכרם, היום לעשותם ולא מחר לעשותם, פה הוא עולם המעשה והמעשה של המצות שהוא נעשה בדברים גשמיים פשוטים כמו תפלין וציצית וד' מינים וסוכה וכל יהודי הוא אשר פועל ירדת אור קדושתו

של הקב"ה בכל העולמות, וזה מה שנתחדש במ"ת.

ואף שנתבאר לעיל ממדרשו של רשב"י שגם יעקב אבינו פעל במקלות אשר הציג ופצל בהן פצלות לבנות, כדוגמת המשכת אור קדושה שאנו פועלים ע"י התפילין, אבל הוא מובן כי שם מהותן של יעקב אבינו ודבקתו וכוונותיו הן הן אשר פעלו זה אלא שהוא עשה גם עובדה לזה במקלות אשר עליהן הי' מחשוף הלבן, אבל לא עצם הפעולה היא אשר יעקב אבינו ביחוד ודביקות בצור מחצבתו, אבל במ"ת נתחדש שעצם המצוה היינו עצם פעולת המצוה בדבר הגשמי, אם היא נעשית כדין, היינו כרצון המצוה ב"ה, היא פועלת באופן סגולי גילוי אור קדושתן באופן השייך למצוה זו, וכנזכר למעלה שכאשר תפילין כשרים נהדקים על יד כל יהודי, שהתפלין הם מעור וקלף של בהמה, - היא נר מצוה המאיר אור בדרי מעלה ובדרי מטה, והן הן, היינו המצות המעשיות הפועלות שהארץ תאיר מכבודו ית', כי האברים הם לא רק שעל ידם מתגלים כוחות הנפש כ"א האברים ממשיכים את חיות וכוחות הנפש וכו' וכמו שיהי' לעתיד לבוא כאשר יתגלה כבוד ה', והוא הדרך אשר נתן לנו במ"ת אדם כגר כאזרח, איש או אשה כמה שנצטוו, פועלות המצוות שלהם אור גדול, ואנו שמן תורק שמך - הדבר הממשי אולם כל המצות שעשו האבות ריחות היו.

ואחרי כל האמור יובן מה שהמלאכים בקשו תנה הודך על השמים והיתכן שהמלאכים חשבו להניח תפילין ולהתעטף בציצית שהן מעור בהמה, אלא שהם רצו בטעמי תורה בפנימיות של המצות וכדוגמת קיום המצות של האבות. **ועיין** באה התשובה כלום יצה"ר יש ביניכם, כלום למצרים ירדתם, כלום לפרעה השתעבדתם ואפ"ל שהתשובה, כלום יצה"ר יש ביניכם, היא שייכת לחלק ה"ל"ת וכמושי"ת להלן, וכלום למצרים ירדתם וכו' זה שייך לעשין, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל באגרותיו וכבר ידעת כי המצרים הוא הגוף בודאי ופרעה הוא היצה"ר, והיינו שמשרע"ה באר להם בזה שעיקר חידושה של מ"ת הוא קיום המצוות בגשמיות דוקא ובגוף דוקא. וע"ז אמר לו הקב"ה, אחוז בכסא כבודי וכו' והיינו בכדי לענות להם תשובה מספיקה תאחז בצור מחצבתו של הנשמה הישראלית שהיא חצובה מתחת כסה"כ ובאמת הנשמות הישראליות הן הן הכסא הכבוד אשר עליהן ועל ידן מתגלית מלכות שדי בעולם, ורק הנשמות הטהורות [אשר כאו"א מאתנו אומר נשמה שנתת בי טהורה היא] הן הן היכולות לבוא בתוך גוף בשר ודם, ילוד אשה, ולקיים דוקא בגוף הקשה הזה, את מצות ה' בפעולות גשמיות, ועם דברים מעולם הגשמי היינו מעשה המצות בפועל, בקבעומ"ש כעבודת עבד פשוט אשר זהו כסה"כ כסא מלכותו של הקב"ה, ובזה נצח משה רעה"ש את מלאכי מרום, כי

כל עיקר קבלת התורה היא מעשה המצות בפועל בכל דקדוקיהן ופרטיהן ותכלית חכמה תשובה ומעש"ט בפועל, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, וכל הלומד אפי" תורה הנתונה לנו, אבל אם הוא לומדה שלא ע"מ לעשות נוח לו שנהפכה לו שליתו על פניו, אלא עיקר הלימוד הוא ע"מ לעשות והמעשה הגשמי הזה הוא אשר יהל אור בהיר, אולם א"א עשה את המצות ברוחניות וקיים אותם בפנימיותם וזה שנק' במדרש "ריחות היו".

אמנם נראה לומר, שכ"ז שייך רק במצות עשה לעשין, אבל ה"ל"ת יש הכרח לאמר, לפי הנ"ל שקימו אותם ממש בצורה שנתנו אח"כ במ"ת, כי הלא ה"ל"ת הם פרטי פעולות שחכמת נותן התורה ית' קבעה אותן לפעולות מזיקות לנפש הישראלי וכמו למשל מאכלות אסורות שהם מרעילים את הנפש הישראלית וככה גם כל המעשים והדבורים והמחשבות אשר הוזהרנו מהם, והיינו שהם ענינים שליליים שנצטוינו לבלי לעשותם וכו', ואיך אפשר לקיים את ה"ל"ת בצורה אחרת, זאת ועוד אחרת, כי אף שבלשון הגמ' נאמר ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כאילו עשה מצוה, ואשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' - היינו קיום מ"ע, ואף לא פעלו עולה ג"כ - בדרכיו הלכו, שיש להוציא מזה לכאורה שהמניעה מהעבירה היא רק כאילו עשה מצוה, הנה מלבד מה שרשי"י בקידושין שם דף ל"ט ע"ב עבירה שבא לידו וכפה

יצרו ולא עבר אין מצוה "יתירה" מזו שבזה כבר מודגש שזה מה שכפה יצרו היא המצוה שאין יתירה ממנו, הנה עוד זאת היא מה שבמ"ע יש מעשה ובזהירות מל"ת הוא רק שב ואל תעשה, אשר בזה ודאי יש יתרון למ"ע על מל"ת ומשו"ז עשה דוחה ל"ת, אבל בעצם האור שמתגלה ע"י הזהירות במל"ת וכפית היצר בזה הוא למעלה מכמו האור שנמשך ע"י קיום מ"ע כי מלבד מה של"ת חמורה [ועי' רמב"ן פ' יתרו ע"פ זכור את יום השבת וביום תרועה בסוגיא דמאכילין אותו הקל הקל וביד מלאכי סי' תקט"ו].

הנה האור האלקי שמתגלה ע"י זהירות מל"ת הוא אור נעלה כ"כ שאין שום מעשה בעולם, שיוכל להשפיע גילוי אור כזה, רק בעדר עשית דבר האסור ובהיותן שב וא"ת מדבר המוזהר, זה דוקא בפועל גילוי אור נעלה כזה, וא"כ הרי אם אפילו לאחר שנתנה לנו התורה מאת נותן התורה לא קבעה חכמתו ית' אשר בתורה, שום פעולה שתוכל לגרום הופעת אור נעלה זה, רק ע"י השליליות, היינו ע"י העדר פעולת איסור זה או זה, וק"ו לאסור טרם שנתנה שלא היתה אפשרית שום עובדא שתהל את האור הנעלה והנשגב הזה וא"כ מוכרחים לאמר שבענין מצות ל"ת הן קיימו אותן ממש כמו שנתנו אח"כ, וזוהי הרבותא במה שרב באר כונת התנא שאין כונתו לאמר רק שא"א עשה את התורה במ"ע שזה אפשר היה ע"י עבודות מיוחדות כ"א מהם כפי שורש נשמתו, וכפי מדריגתו

בדביקות ועבודת ה', אלא גם קיים אפי" ל"ת והרבותא היא שמצות ל"ת הי' צריך לקיים כפשוטו, והוא להזהר מכל מה שעתידה תורה לאסור, וע"ז הקשה רשב"ח ודילמא ד' מצוות בני נח.

ובזה יומתק פי' רבותינו בעלי התוספות בפ' וירא על הא דאמר רבא ואיתימא רב אשי קיים אברהם אפי' עירובי תבשילין והתוס' שם [יומא כ"ה ע"ב] כתבו וז"ל לא ידע רבי אמאי נקיט הך מצוה אמאי קילא ליה טפי מכולהו, והמפרשים נדחקו שם אבל רבותינו בעלי התוס' בפ' וירא פי' עירובי מלשון תערובת והיינו עירובי תבשילין של בשר וחלב שהוא בל"ת, והרבותא בל"ת זו יותר על אחרים היא, שאכילת בשר וחלב נתבאר רק בתושבע"פ כי קרא אפק' מלשון בישול ורק בחלב אמו, וזהו מה שמסיים שנא' תורותי אחת תושב"כ ואחת תושבע"פ.

ומכיון שנתבאר שקיים אברהם אבינו וכן יצחק ויעקב את ה"ל"ת ככתבן ממילא יוקשו כל הקושיות שהביא המהרש"א שם משמ"י דהרמב"ן ז"ל ומשמ"י דנפשי.

והנה מה שיעקב נשא ב' אחיות תירץ המהרש"א, שמאחר שנתגיירו לא היתה להם קירבה כלל כי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי והא דעמרם נשא דודתו הי' ע"פ הדבור, אולם יקשה על א"א איך נשא הגר והיא א. שפחה ב. מצרית. אולם ע"ז שנשא שפחה תגדל הקושיא מגמ' יבמות דף ק'. דמתקיף רב פפא גבי

אברהם דכתי' להיות לך לאלוקים ולזרעך
אחריו התם מאי קא מזהר לי' רחמנא,
הכי קאמר ליה לא תנסב גויה ושפחה
דלא ליזיל זרעך בתרה, וא"כ הי' אברהם
מוזהר בפירוש משפחה, והמהרש"א
ביבמות שם תירץ וז"ל, משום דממילא
נשתחררה כדין הנושא שפחתו בפרק
השולח, ומ"ש "דממילא נשתחררה" ק"ק
כי לא נמצא דין כזה שממילא נשתחררה,
בהשולח יש דין בכריתא בכותב שטר
אירוסין לשפחתו ר"מ אומר מקודשת
וחכ"א אינה מקודשת ומוקי לה שם רנב"י
באומר לה צאי בו והתקדשי בו ר"מ סבר
יש בלשון הזה לשון שחרור ורבנן סברי
אין בלשון הזה לשון שחרור ופרש"י צאי
בו וכו' כלומר אי דאמר התקדשי בו
גרידא ודאי שיחררה "מעיקרא" אבל
השתא דאמר לה צאי בו והתקדשי בו וזה
יהי' לך שטר שיחרור ושטר אירוסין גלי
מלתי' דלא שחררה אלא בהאי, מבואר
דהכונה היא רק שאנו אומרים דודאי
שחררה מעיקרא אבל לא דנשתחררה
ממילא וכ"כ הה"מ בפ"ו מהל' עבדים
ה"ח ובל"מ שם ובשו"ע יור"ד סי' רס"ז
סעי' נ"ח ברמ"א ובכנה"ג שם.

אולם כאן מדובר כשאמר בפירוש
התקדשי, ובסתם כשלא אמר
בפירוש התקדשי, יש מחלוקת הגאונים,
כי הרי"ף ביבמות פ"ב על האי מתני' בדף
כ"ב מי שיש לו בן מכל מקום פוטר כי
חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה, כתב:
אמרי רבותה הני מילי שפחה דאחרים
וכו' דלית לי' קנין אבל שפחה דידי' לא

דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות
ואתמר משמי' דר"ג גאון הכי כו'. וחזינן
מגאון אחר דמספקא לי' מלתא, ומתוך
דבריו נקטינן בהא מלתא לחומרא לגבי
איסורא ע"ש.

והרמב"ם בפ"י מהל' גירושין הי"ט כ'
הורו מקצת הגאונים שכל
אשה שתבעל בפני עדים צריכה גט, חזקה
שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.
והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על
דעתם עד שהורו שמי שיש לו בן
משפחתו חוששין לו ולא תתייבם אשתו
שמה שחרר שפחתו ואח"כ בא עלי', ויש
מי שהורה שודאי שחררה שאין אדם
עושה בעילתו בעילת זנות, וכל הדברים
האלה רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי
ההוראה ואין ראוי לסמוך עליהם, שלא
אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו
שגירשה בלבד או במקדש על תנאי ובעל
סתם שהרי אשתו היא ובאשתו היא
חזקתו שאינו עושה בעילת זנות עד
שיפרש וכו' אבל בשאר הנשים בחזקת
שבעל לשם זנות עד שיפרש כי בועל
לשם קידושין ואין צריך לומר בשפחה
וכו' שאינה בת קידושין שאין חוששין
להן כלל והרי הבן מהן בחזקת וכו' ועבד
עד שיודע בודאי שנשתחררה אמו ע"כ.
ובפ"ט מהל' עבדים ה"א כ' ישראל שבא
על שפחה כנענית "אע"פ שהיא שפחתו"
ה"ז הולד כנעני לכל דבר, ובשו"ע יור"ד
סי' רס"ז סעי' ס"ט הביא בזה ג' דיעות,
א. דעת הרמב"ם, דהוא עבד, ב. דעת ר"ג
גאון הנ"ל, ג. ודיעה ג' של הרמ"ה דבכדי

לשאת בת חורין צריך גט שחרור. (והנה
כ"ז הוא בסתם).

והנה הרא"ש שם ביבמות הסכים לדעת
ר"ג גאון והקשה על הרמב"ם
מגמ' השולח הנ"ל דמשם מוכח דאפילו
לרבנן אי לא אמר צאי בו והתקדשי בו
נפקא לחירות משום דלא נתעבד איסורא
ומסיק הרא"ש, הלכך הבא על שפחתו
ודאי שחררה מעיקרא ולא מפלגינן בין
בא עלי' דרך נשואין ובין בא עליה דרך
זנות, והה"מ פ"ד מהל' נחלות כ' שמא
יקשה אדם על דברי רמב"ם שכ' שבנו
משפחתו ה"ה כנעני, ומה דאיתא בגיטין
פ' השולח, וכו', דע"כ לא פליג רבנן אלא
כדאיגלאי מלתא דקודם לכן לא שחררה
כמש"נ ויש לי לתרץ דהתם הוא בשטר
אירוסין משמע ממעשיו שהוא רוצה אותה
דרך אישות, אבל בבא עלי' שלא בקדושין
אדרבא משמע ממעשיו שהוא רוצה באמת
וכמ"ש למעלה, ומדברי הה"מ אלו כתב
הש"ך בסי' רס"ז ס"ק פ"ח על דעת
הרמב"ם המובא שם דהיינו בסתם אבל
אם משמע ממעשיו שבא עלי' לשם
אישות הרי הולד בן חורין שודאי הי'
דעתו לשחררה שאל"כ הי' בא עלי' לשם
איסור [וכ' הב"ש בסי' ד' ס"ק י"ג אע"ג
דקיי"ל אין שחרור אלא בשטר מ"מ
חיישינן שמא כ' לה גט שחרור וזיכה לו
ע"י אחר, והוא כ' זה משיטת הרמ"ה
ומזה מובן גם לשיטות אחרות היינו איפה
שאמרינן ודאי שיחררה וד"לן ואף
שהרמב"ם שם בפ"ד מהל' נחלות כתב מי
שהיתה לו שפחה והוליד ממנה בן והיה
נוהג בו מנהג בנים אם תלמיד חכם הוא

או אדם כשר שהוא בדוק בדקדוקי מצות
ה"ז יורשין, ואעפ"כ אינו נושא בת ישראל
עד שיביא ראיה שנשתחררה אמו ואח"כ
ילדה שהרי הוחזקה שפחה בפניו ע"כ. כ'
ע"ז בתשו' הר"מ אלשיך סי' ג' ודאי
דע"כ לא קאמר הרמב"ם ז"ל אלא דהיכא
שלא עשה הוראה במעשיו וגילה שכונתו
שלא לשם זנות אלא שהי' משמש עמה
סתם והיא בחזקת שפחה, אבל כל היכא
שיש ללמוד ממעשיו שהכוונה טובה ודאי
אמרי' דשחררה, ועי' בתשו' הריב"ש סי'
ו', [ובבה"מ פ"ד דנחלות הנזכר כ' אבל
פנוי שבא על הפנוי' אפילו בפני עדים
כיון שלא היה מדבר עמה על עסקי
קידושין וכו' ע"ש] וא"כ בא"א שמפורש
נאמר ויתן אותה לאברהם אישה לו לאשה
הלא ודאי שיחררה מעיקרא.

היוצא מכל הלין הוא כמו שמשמע
לכאור' מלשון המהרש"א דבעצם
הדבר שאברהם נשא את הגר נשתחררה
הגר ממילא, אלא שמכיון שאברהם עשאה
לאשה ודאי שחרר אותה קודם, ותירוץ זה
אפשר לאמר בלי שום הוכחות הלכתיות,
כי מכיון שהזהיר רחמנא לאברהם לא
תנסב שפחה ודאי שחרר אותה, ומ"ש
הלאה המהרש"א דלפי המדרש שהגר
היתה שפחת מלוג של שרה נשתחררה
ממילא כדין המשיא לעבדו בת חורין יצא
לחירות הנה ברמב"ם וברי"ף ורא"ש כ'
וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור
ולדעת הרמ"ה אי בעי לשהויי בתר הכי
בעי קידושין אחרניא ע"ש. והרא"ש ס"ל
דמותר בכ"ח בלי גיטא דחירותא.

אולם כל הפלפול הזה הוא לסתור כי בתרגום יונתן כתב מפורש ודברת שרי אתת אברם ית הגר מצריתא אמתא וכו' וחררתא ויהבא יתה לאברהם בעלה לי לאנתו ומה שהיא נקראת גם אח"ז שפחה וגם המלאך אמר לה הגר שפחת שרי הוא כמ"ש בגיטין דמ"ב ע"א, עבדו שהי' כבר וכו' התם אמתני' דהכותב כל נכסיו לעבדו יצא לחירות אמאי והא עבד קא קרי לי' אלא עבדי שהי' כבר ובלישנא דקרא - ואחר ישתה הנזיר יין, אולם הקושיא ממצרית ראשונה צריך ביאור, דהא כבר הוכחנו שכל דבר שלילי, דהיינו שהזוהרנו מלעשות אותן אף אברהם קיים זה כפשוטו. וא"כ אף דמצרית ראשונה הוא לאו הבא מכלל עשה היינו מקאמר רחמנא דור שלישי יבוא להם וכו' מכלל דשני לא ולא הבא מכלל עשה עשה, אבל מכיון שזה לאו, ר"ל שיש פה אזהרה מאיזה דבר בלי לעשותן, הלא א"א קיים את זה כמשמעו, וא"כ האיך נשא מצרית ראשונה והמהרש"א רצה לחלק דטרם שמל לא קיים את התו'.

יעפ"ן יושבו הרבה קושיות ובתוכם זה מה שלא מל קודם וכו', אולם מל' המשנה והגמ' לא משמע כן דמקרא זה גופה עקב שהשיאה ראשונה וגם רב ביומא שם וגמ' נדרים דל"ב דבן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו ופרש"י שם דהכי משמע עקב כמנין עק"ב שנים שמע אברהם בקולי וכן פי' הר"ן.

והנה המקנה בסוף קידושין תירץ ע"פ שיטת הרמב"ם שכי' שאין לך בכל

חייבי לאו מי שלוקה על בעילה בלא קידושין אלא כה"ג באלמנה נועי' כ"מ שם שהביא דברי הר"א בן הרמב"ם דגם בחייבי עשין הוא כן, - במנ"ח מצוה תקס"ז - אשתמיטתי תשוב' זו - ואצל אברהם הי' בלי קידושין, וכי' כן בספרו פנים יפות עה"ת [אולם שם חזר בו אח"כ], ותירוץ זה נשגב ממני [ובמקנה באמת רצה קודם לתרץ למה דקי"ל דקהל גרים לא אקרי קהל י"ל דהי' לאברהם דין גר. אלא דאכתי קשה לר' יהודא דס"ל קהל גרים אקרי קהל ולכן רצה לתרץ דס"ל כמ"ד, פלגשים בלי קידושין - אולם לשיטת הרמב"ם הלא תשאר הקושי' אם נאמר דלאברהם אבינו לא הי' דין גר כי להרמב"ם יש לאו שלא תבעל אשה בלא כתובה ובלא קידושין ופלגש אסורה, למה שהיו לאברהם פלגשים היינו בלא כתובה, אבל בקידושין וכמ"ש רש"י בחומש בפ' חיי שרה ע"פ ולבני הפלגשים ע"ש, וכ"ה בירושלמי כתובות פ' אע"פ הלכה ב' איזו היא אשה ואיזו היא פלגש רמ"א אשה יש לה כתובה פלגש אין לה כתובה רי"א אחת זו ואחת זו יש לה כתובה, אשה יש לה כתובה ותנאי כתובה פלגש יש לה כתובה ואין לה תנאי כתובה. ועי' בשיירי הקרבן שם דכ' דשני מיני פלגשים הן פלגשי המלך הן בלא קידושין ג"כ. ונראה דר"ל דזהו המין פלגש שנאסרה להדיוט - ופלגשי הדיוט הן בקידושין בלי כתובה וכן פ' המקנה בעצמו בקו"א סי' כ"ו דפלגש האסורה להדיוט היא בלא קידושין עיי"ש.

וא"כ הדרא קושין לדוכתה כי לתירוץ של הפ"י יצא כי במקום שרצינו לתרץ אשר עבר א"א על לאו הבא מכלל עשה תהי' הקושיא יותר חזקה איך עבר על לאו ממש לשיטת הרמב"ם היינו לאו דלא יהי' קדש, דיש פוסקים שסוברים שעובר על לאו זה אפי' אם יחדה לו, וכמ"ש הרמ"א בשו"ע אה"ע סי' כ"ו וכדמשמע לישיני דהרמב"ם בספר המצות, והמקנה בעצמו בפנים יפות כ' דלקיחת קטורה בטח היו בקידושין והיינו דהוא אזיל בשיטה שהגר לא נשתחררה והיא היתה טענת שרה חמסי עליך ל' חמס ממש כי אתה בטח שחררת אותה ומפני זה נקל בעיניה, אבל הלא היא שפחת מלוג ולא הי' בידך לשחרר אותה וננראה לומר שזוהי תשובת א"א הנה שפחתך בידך כלו' אני חשבתי שאני שחררתי אותה כדין המשיא לעבדו בת חורין דודאי לא עביד לעבד' איסורא ואי לאו דשחרר' לא הי' משיאו אשה בת חורין וחשבתי שגם את עשית ככה אבל אם לא שחררת אותה הלא אין בה כלל קידושין, והנה שפחתך בידך נולפי"ז צ"ל לשיטת הפני"פ ששרה לא קימה כל התורה עד שלא נתנה וכו' אבל אחרי מות שרה, ואברהם ירש אותה אז הוא שחרר אותה ומשו"ז נא' ויוסף אברהם ויקח אשה היינו שלקחה בקידושין, ועי' תשוב' כ"ק אדמו"ר צ"צ אה"ע סי' קל"ח דהוכיח ג"כ מויקח שקדשה, עיי"ש.

ומה שנלענ"ד הפשוטה לומר בזה הענין, דודאי קדש א"א אותה וכנ"ל, אלא

דלקידושין שלו אין דין של קידושין ממש כמו לקידושין שלאחר מ"ת שעל ידם תהי' חלות איסור העשה, הוא באמת מדעתא דנפשי' קדש אותה בכדי לקיים גם מצוה זו, אבל זה אי אפשר לעשות שהקידושין יהי' להם כל דין קדושי' תורה שעל ידם יחול איסור עשה, הא למה זה דומה לו הי' אחד מישראל מקדש אשה רגע לפני מ"ת ע"מ שיחולו אחר מ"ת דסברא פשוטה היא שלא יחולו, וכן אם קידש אחד אשה שאסורה עליו אחרי מ"ת בלאו או בעשה והוא קידש אותה רגע לפני מ"ת בטח שלא ילקה על הלאו ולא יעבור על העשה - לדעת הרמב"ם הנ"ל - ע"י הקידושין שהיו לפני מ"ת, וממילא יוצא שגם אחר שננתנה תורה לא היתה נאסרת עליו בעשה כנ"ל כיון שהקידושין היו קידושין שלפני מ"ת, וא"כ לא עשה שום איסור.

ובזה אפשר לומר ג"כ שנכונים דברי המקנה במ"ש שלא קדשה, כלומר מכיון שלפי המבואר לעיל שאין לקדושו כח שעל ידם יחול האיסור אולי אפ"ל, כי מתי יש הלאו דלא יהי' קדש, דהיינו שלא תבעל אשה בלא קדושין, הוא דוקא כשהקידושין הם קידושין ע"פ התורה, אבל כשאין אפשרות לקידושין שיהיו קדושי תורה אין גם הלאו דלא יהי' קדש, ומצד קיום העשה הלא נתבאר שמה שהאבות קימו את התורה הוא ע"י עבודות עם כוונות מיוחדות וא"כ יכול להיות שלא קדשה כלל, כן אולי יש לומר בדרך אפשר.

דרשה לשבת מברכים חודש אדר*

אאמו"ר זללה"ה, אחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (ב' ניסן תר"פ) עפ"י בקשת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, עבר לעיר מוסקבא, וכידוע פ"י הבעש"ט והלכת אל המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם, והלכת אל המקום בגלל אשר יבחר ה' והמטרה היא לשכן שמו שם.

בהיותו במוסקבא בשעת תפלת המנחה הגיע בחור להתפלל. אבי ניגש אליו ושאל בחור מניין? התשובה היתה, סטודנט באוניברסיטה. שאל אבי שוב, יש סטודנטים יהודים באוניברסיטה? ענה לו הבחור, הרבה. מיד הכריז אבי אני פותח ביהכ"נ לסטודנטים. וליד ביהכ"נ הגדול במוסקבא במרחק כמה בתים נפתח בהכ"נ זה אשר זכה לשם "תפארת בחורים".

אבי ה' מתפלל עמם לומד אתם ודורש עניני חסידות בפניהם, אף פעם לא הוכיחם באופן ישיר, אף שהדברים כאבו לו מאד. סיפר לי, כי ה' רואה איך באים מגולחים בתער ר"ל (בזמנו לא היו מכונות גילוח והברירה היתה או בתער או בסם משיר שער אשר יש לו ריח וכו'). והתאפק ולא העיר להם, לפעמים ראה שמגיעים בשבת בבוקר מגולחים בתער וכבש כעסו ולא הגיד, אחרי תקופה של שנה שהתמסר אליהם לפני פורים באו והדיעו לו חגיגות, אין יותר אף אחד בתפארת בחורים שמשתמש בתער. כך במשך הזמן הפכו ליראים ושלמים ואברכים חסידים, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ קירב מאד את מחונכי תפארת בחורים והם אף נזכרים בשיחותיו המודפסות.

בשנת תרפ"ז בחסדי ה' ובאופן שלמעלה מן הטבע, אבי קיבל רשות לצאת מרוסיה ונפרד מתלמידיו, מן התפארת של תפארת בחורים הוא הגיע ללטיביא ונתמנה כרב החסידי בעיר הקיט ליבוי על חוף הים.

בראותו העזובה הגדולה בעניני יהדות, שבת, כשרות, טהרת המשפחה וכו' הקים גם בליבוי תפארת בחורים לבחורים ואברכים צעירים. הסייעתא דשמיא שליוותה אותו הביאה להצלחה מופלגה גם בליבוי ועד כדי כך אשר בשנת תרצ"ב כבר הרשה לעצמו לדבר בגלוי על כל הענינים כמבואר בדרשה שלפנינו.

☆ ☆ ☆

בפי"ד ש"ק ויקהל פ' שקלים תרצ"ב (וכדאי באבודרהם), כי בהיותם טרודים ליבוי.

ענין שבת מברכים החודש, ע"פ פשוט הוא להודיע לעם מתי יהי ר"ח, לגמרי ע"ז, ומשו"ז תקנו להודיע בשבת שלפני ר"ח, אשר אז ודאי כל הקהל כאחד

באים לבית הכנסת, כי באיזה מקום יהיה ביום הקדוש הזה אם לא בביהכ"נ? הלא שבת הוא! ולכן מודיעים אז באיזה יום של שבוע הבא יחול ר"ח.

אולם אם רק מטעם זה, היה מספיק שהש"ץ או השמש יכריזו כמו שמכריזין במקומות הרבה את המולד מתי יהיה, וכמו"כ היו צריכים להכריז מתי יהיה ר"ח. [נוכחו שכתב באמת האבודרהם וז"ל: שבת קודם ר"ח אחר קריאת ההפטרה קודם אשרי, מכריז שליח צבור ומודיע לקהל באיזה יום יחול ר"ח, או אם יהיה יום אחד או שני ימים כו' ע"ש]. אבל הלא מברכין את החודש, מה שאומרים יחדשהו הקב"ה עלינו כו' לחיים ולשלום, לששון ולשמחה כו', היינו שמתפללין ומברכים את החודש שיהיה חודש מבורך, נראה שיש עוד איזה טעם בזה, לבד הטעם הנ"ל שהוא להודיע מתי יהי ר"ח.

והוא, שמברכים את החודש בשבת שלפניו, כי שבת הוא מקור כל הברכות וכל יומי מתברכין מיניה, ולזאת כאשר רוצים להמשיך ברכה בהחודש, הלא צריכים שתומשך ממקור הברכות שהוא שבת, ומשו"ז צריכים לברכו בשבת שלפניו, מפני שהוא המקור שממנו באה הברכה.

וכמו"כ אנו רואים כאשר צוה השי"ת את עמו על המועדות (ויקרא כ"ג) הוא מתחיל בשבת, מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, וקחשיב ששת ימים כו', וביום השביעי כו'. הרי שהוא בא לדבר על ענין המועדות "אלה מועדי ה'" ומתחיל בשבת. והוא כנ"ל שברכת המועד

מה שאנו אומרים והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך, הנה ברכת המועד מקורה היא ג"כ השבת - מקורא דכל ברכתא.

וזהו ג"כ מה שכל המועדות נקראים מקראי-קדש, שצריכים לקרוא - אריין רופן אין זיי - את הקדש, אבל קודש עצמו מה הוא? קודש היא - נאמר על שבת, ושמרתם את השבת כי קדש היא, היא הקדש עצמו לא רק מקרא קדש. ויו"ט הוא מקרא של הקודש, מקור קדושת היו"ט וברכת החג הוא השבת קודש.

וכן י"ל גם בטעם מה שנקרא שבת שלפני הפסח שבת הגדול, כי מפני שפסח נעשו בו נסים גדולים, והוא זמן יציאת מצרים בכל שנה, הנה השבת שלפניו, אשר בשבוע הבא אחריו יחול חג הפסח, הוא מקור הברכות של חג הפסח, ומפני זה נקרא שבת הגדול, [עיי' בגבורות פל"ט בסופו], כי השבת אשר בשבוע שאחריו יחול חג יש לו שייכות גדולה להחג, והחג מקבל ממנו את ברכתו.

וכן הוא כאשר אנו צריכים לפעול שיהיה החדש הבא מבורך בכל מיני ברכה, אנו צריכים לשאוב את הברכה ממקור הברכות שהוא שבת. ומפני זה אנו מברכים בשבת שלפני ר"ח את ראש החדש - דיא קאפף פון חודש. כי כמו שיש באדם ראש, כן הוא גם בזמן יש ראש השנה, שהוא ראשה של כל השנה, וראש החדש שהוא ראשו של חדש זה. וכמו שבאדם עיקר גילוי כללות החיות הוא בראש - במוח, שהוא מרכז כל עורקי החיים - צענטער פון דער נירוון-סיסטעם

- המתפשטים בכל האברים מן המוח. ומה שיש בראש - במרכז העורקים - יכול לבוא באברים פרטים.

והנה יכול להיות לפעמים שיחנו בראש אבל אינו באבר פרטי, ור"ל שהמוח הוא בשלמות בלי שום חסרון במקור איזה עורק שהוא, ומ"מ חסר פעולת החיים השייכת לאיזה אבר, היינו באותו האבר השייך לפעולת החיים הלזו, אין נכרת ואין מתגלית שם פעולה זו, למשל כח הראיה בעין או כח השמיעה באוזן. והוא בסבת חסרון אותו האבר גופא, או מפאת חסרון שיש באותו העורק פרטי השייך לאותו אבר, למשל בעורק הראיה או בעורק השמיעה. אבל כשאין חסרון בהעורקים או בהאברים הפרטיים, הנה מה שיש במוח שהוא מקורן וראשיתן בא אח"כ באברים. אבל מה שבראש אינו, הלא לא יוכל כלל להיות באברים, ור"ל אם יש חסרון במרכז העורקים - במוח, הנה מה שחסר שם במקור הלא מובן שיהיה חסר באברים הפרטים.

וכמו"כ גם בזמן שבכדי שתהיה השנה ברוכה צריכים שתחול הברכה בראש השנה, ומראשיתה של השנה תבוא הברכה לאברים הפרטים, היינו י"ב חדשי השנה. וכן לכל חדש פרטי שהוא אבר פרטי מכללות השנה יש לו ראש שלו. שבכדי שיהיה החודש מבורך, ר"ל שבכדי שתבוא הברכה באבר פרטי זה של כללות השנה, צריכים להמשיך אותה בראשו - ראש החודש, ומשם תבוא לכל ימי החודש שהם האברים הפרטים שלו, אבל אם אין בראש מאין יהיה באברים.

ומישנין אנו מברכים את ראש החדש. ומקור הברכות הוא השבת, ולכן מברכים ר"ח בשבת שלפניו. והנה גם כשחל ר"ח בש"ק גופא מברכים אותו בשבת הקודם מפני טעם הפשוט, כי הלא אנו צריכים שתשרה בו הברכה ברגע הראשון של כניסתו, ואם יאחרו את ברכתו עד שבת ר"ח גופא, הלא יעבור חצי היום בלא ברכה ח"ו, ולכן מברכים גם אז בשבת שלפניו.

בן הוא בכל ר"ח. וכשמברכין ר"ח אדר יש עוד נוסף, והוא שאז קורין פ' שקלים. והנה לשון המשנה הוא (מגילה כ"ט). ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר. וכ' הרמב"ם בפ"י המשנה וז"ל: שבת ראשונה היא שבכלל ימותיה הוא ר"ח אדר, והוא כשיתחיל ר"ח אדר יום ראשון או שני וכו' או שישי, קוראין פ' ראשונה והיא פ' שקלים, יום שבת שהוא שבת האחרון של שבט ע"כ, ע"ש. והוא מהגמרא שם (ל). איזו היא ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפי' בע"ש. וטעם הדבר מבואר בגמ' שם, שהוא מפני שבאחד באדר משמיעין על השקלים קרינן באחד אדר כשחל בשבת, או בשבת שלפני ר"ח אדר, פ' שקלים.

והנה חדש אדר יש לו הרבה ענינים, לבד נס פורים וקריאת המגילה, באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים, בט"ו בו מתקנין את הדרכים כו' ואת מקוואות המים ועושין כל צרכי

הרבים, וקחשיב שם במתניתין בריש מס' שקלים הרבה דברים על חדש אדר, ומ"ש במתניתין עושין כל צרכי רבים ביארו בירושלמי עוד הרבה דברים שכולם הן נכנסים בהתחייבות של חדש אדר, ובאמת במה יפלא חודש אדר מכל החדשים שהרבו בו כ"כ דברים שהחובה לתקנם ולעשותם?

חודש אדר הוא האחרון שבחדשי החורף, כמו שחודש אלול הוא האחרון בחדשי הקיץ. אלול הוא החודש השישי מניסן, ואדר הוא החודש השישי מן תשרי, וחדשי הקיץ והחורף הם מקבילים בעניניהם. וכמו שאנו רואים שיש שני ימי חמשה עשר שהם ימי יו"ט, והם, ט"ו באב וט"ו בשבט, אשר כל אחד מהם הוא בחודש שלפני חודש האחרון, מחדשי הקיץ או מחדשי החורף, ט"ו באב הוא בחודש שלפני אלול, וחמשה עשר בשבט הוא בחודש שלפני אדר.

וכמו"כ יש ענין מתאים גם בחדש השלישי של חדשי הקיץ והחורף, כי מה שבחודש השלישי מחדשי הקיץ שהוא חודש סיון היה מתן התורה, ובחודש הג' של חדשי החורף שהוא כסלו היה נצחון התורה, שנצחו את היונים שבקשו להשכיחם תורתך, וקבעו שמונת ימי חנוכה, אשר נ"ח הוא המאור של תורה מה שתורה אור, וכמבואר בכ"מ בדא"ח, יש בזה שייכות זל"ז.

ובבב"ל יש במשך השנה שני ראשים כלליים: [בפרטיות יש ארבעה

השנה]. ראש השנה - שהוא בחדש השביעי באחד לחודש, וראש חדשים - שהוא ניסן. ובכללות הוא שייך להפולוגתא של ר"א ור"י המבוארת בש"ס (ר"ה י): אם בתשרי נבה"ע או בניסן נבה"ע, דח"א שכאשר נברא אדה"ר התחילו אז חדשי החורף שהם מתחילין מתשרי, וח"א שהתחילו אז חדשי הקיץ היינו ניסן, [ואלו ואלו דא"ח].

ובמד"ר פ' בא ע"פ החדש הזה לכם (פר' ט"ו י"א) איתא, משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה, שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל כו', ובו רמז להם לישראל שהוא ראש להם לתשועה שנאמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה כו' ע"ש, והיינו לומר: לכם - החודש הזה לכם ראש חדשים, כי ראש השנה הוא זמן אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, [ונהנה קביעת ר"ה ג"כ תלוי רק בבני ישראל עם קרובו, וכמ"ש בירושלמי דר"ה פ"א ע"פ מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו, איזו היא אומה כאומה זו, בנוהג שבעולם השלטון אומר הדין היום והלסטים אומר למחר, למי שומעין לא לשלטון, אבל הקב"ה אינו כן, אלא אמרו ב"ד היום ר"ה, הקב"ה אומר למה"ש העמידו בימה ויעמדו קטגורין וסנגורין שאמרו בני היום ר"ה, נמלכו ב"ד לעברה למחר, (והיינו כאשר באו העדים אחר המנחה), הקב"ה אומר למה"ש העבירו בימה והעבירו קטיגורין וסנגורין

הוא משפט לאלקי יעקב, אם חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, אם אין חק לישראל, כביכול, אין משפט לאלקי יעקב, עכ"ל. אבל הדין ומשפט הוא בר"ה על כל באי עולם, אשר כולם יעברון לפניו כבני מרון, ועל הבריות בו יאמר כו']. אבל לכם - מה ששייך לכם ביחוד, הוא החודש הזה. משבחר ביעקב ובניו קבע להם ר"ח של גאולה, לכם ראש חדשים - הוא החודש הזה, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל.

ובכדי לזכות בחג הפסח ליצי"מ, שהוא יציאת הנשמה האלקית ממצרים של הגוף והעולם, שיהיה רצון למעלה כביכול לגאול אותנו בחג הפסח, צריכים לעשות הכנה לזה בחודש אדר, כמו שבכדי לזכות בדין בראש השנה צריכים לעשות הכנה, להכין א"ע בחודש אלול. רק באשר ר"ה הוא יום הדין ממילא ההכנה לזה בחודש אלול היא באופן מתאים לזה, שמר"ח אלול מתחילין לתקוע בשופר להודיע ולהכריז על יום הדין כי קרוב הוא, והיתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו. ולפני ניסן שהוא חודש של נסים וגאולה ההכנה היא באופן אחר, אבל באמת הלא גם גאולה תלויה בתשובה, אם ישראל עושין תשובה נגאלין (סנהדרין צ"ז:), והיא היא, רק הצורה משתנית.

וזהו מה שנשתנה חודש אדר מכל יתר החדשים, שהוא למען לעשות הכנה לחדש ניסן, אשר החודש הזה "לכם" ראש חדשים - חודש של גאולה, שבכדי לזכות לגאולה של יצי"מ בחה"פ, דרושה

הכנה לתקן כל דבר. וכמו שהוא בפשטות מה שמשמיעין על השקלים, הלא הוא מפני שבניסן כבר צריכים להקריב קרבנות הצבור מתרומה חדשה, כדגמרינן (ר"ה ז., מגילה כ"ט) שנה שנה מניסן, דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה, וכתיב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה, אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, קדמינן וקרינן באחד באדר, הרי שאדר מכין לניסן. כמו"כ הוא בפנימיות הענין שבכדי לזכות להגילויים של חדש ניסן דרושה הכנה בחדש אדר. ושבת שלפני ר"ח, הלא כבר נתבאר, שיש לה שייכות לכל עניני החדש הבא, כי בו מברכים את ראשו של החודש, וממילא כל פרטי אבריו שהן הימים הפרטים של כל החודש, כולן מתברכין ממקורא דכל ברכתא - שבת. וממילא כל עניני החדש הבא שייכים אליו, כי הוא ראשיתן.

כי אנו רואין בכלל בכל דבר שהתחלה היא מן שבת, וכמו בפרשה של שבת זו, הנה כשהיה הצורך להודיע לישראל מה שאמר ה' קחו מאתכם תרומה, נאמר תחילה ויקהל משה כו', ויאמר אליהם אלה הדברים כו', ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כו'. כאשר צריכים לבקש מישראל שיתנו צדקה - תרומה לה', הנה ראשית כל מתחילים לדבר ע"ד שמירת השבת, כי בלא זה אין שום דבר נחשב למאומה.

וראשית כל צריך להודיע ולהבהיר על השבת ול"ט מלאכות האסורות בו, שלמדים בגמ' (שבת דף ע.) מאלה

הדברים. ועוד זאת, שבתחילת דברו עם ישראל ע"ד התרומה למלאכת המשכן אמר רק זה הדבר, וקודם לזה כשדבר ע"ד שבת אמר אלה הדברים, אשר אלה הוא לשון קשה, וכדאיאת ביבמות (כ"א.) אל קשה ואלה קשה מאל. הנה בשבת אמר אלה הדברים שהוא הלשון הקשה שבקשה, ובו התחיל.

ועוד זאת כוונות ית' במה שהזכיר על הש"ק לפני אמור לבני ענין תרומת המשכן, ואמר: אולי תחשבו שכאשר תתנו כ"כ צדקה, ותפזרו זהב וכסף, ותבנו לשמי ארמון זהב עם אבני זהב, אותר לכם את השבת - לא! בלא שבת, אף אם תעשו לי גילדענע שוועלן - אבני זהב, אינני רוצה לא בכסף ולא בזהבכם וכספכם, לא בתרומת ידכם ולא בצדקה שלכם, כל העושה בו מלאכה יומת.

כי בני ובין בני"י אות "היא" לעולם, וכמשאחז"ל במד"ר (שמות פר' כ"ה, י"א) ע"פ זה, משל למלך יושב ומטרונה יושבת כנגדו, העובר ביניהן חייב מיתה. דהנה בבראשית רבה (פ"א, ח') תני רשב"י, אמרה שבת לפני הקב"ה, לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג, א"ל הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך, ע"כ. דבר נאה ומתקבל, קודש בקודש, כי שבת - קודש היא, וגם קודש ישראל לה'. וא"י בספרים (הובא בעקידה פ' ויקהל) שתפילות השבת הן: אתה קדשת - הוא קדושין, ישמח משה - הוא שמחת נשואין, ואח"כ אתה אחד - הוא היחוד. ומובן אשר מי שיהין בנפשו להפריעם ח"ו בן מות הוא. העובר ביניהן ומפריע בין הקב"ה וישראל,

כאמור ביני ובין בני"י אות היא, ומפריד בין הזוג הנזכר - יומת.

ועוד זאת בפ"י יומת, שיומת בזה ממילא. מחלליה - מי שמחלל שבת, יומת - ער וועהט שוין אבגעטויט ווערן, עס שטארבט שוין אב אין איהם דער גאנצער איד, וממילא הוא מת.

ששת ימים תעשה מלאכה - וביום השביעי יהיה לכם קדש! דקדק עוד לאמר תיעשה מלאכה, היינו שלא יעלה על דעתך שהשבת הוא יום מנוחה רק לנוח מעבודתך, אשר המנוחה לרוב הפעמים היא בשביל להחליף כח שיוכלו אח"כ לעבוד שוב, וא"כ תחשוב שהעיקר הם ששת ימי המעשה, והשבת בא רק בשביל לנוח בו, - לא כן הוא! כי אנו אומרים אתה קדשת את יום השביעי "לשמך", תכלית מעשה שמים וארץ, היינו שקדשת את השבת לשמך, לא בשביל שאנו נפוש ממלאכתנו, ואדרכא כל מעשה שמים וארץ הנה תכליתם הוא - השבת, תכלית מעשה שמים וארץ!

וזהו כוונת הפסוק ששת ימים תעשה מלאכה, רק בכוונה זו למען וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון, כי לא נתנו שבתות לישראל אלא ללמוד בהם תורה, (ירושלמי שבת פט"ו ה"ג). כי קדש היא, והוא תכלית כל מעשה שו"א. וממילא כל מעשיך בחול יהיו רק בתכלית זו של יום השביעי שבת שבתון, היא תכלית הכל וראשית הכל, [נהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ע"י משה רבינו, וכמ"ש הרמב"ם בזה באגרותיו], וממילא

בכל דבר מתחילין ממנה, ומי שמחלל את השבת הוא עוקר הכל.

הדין הוא שאם מחלל שבת [באיסור דאורייתא] בפרהסיא, שחט בהמה, היא נבילה כדין שחיטת גוי. ובדרך צחות אפ"ל שהיא נבילה מצד ב' טעמים, מצד שחיטת גוי, ומצד שחיטת שוטה. כי בגמ' חגיגה (ד.) אי' דאיזהו שוטה זה המאבד מה שנותנין לו, והוא אחד מאותן הדברים שהעושה אותם נחשב עפ"י תורה לשוטה, שאינו בגדר אדם, ושבת נקרא מתנה טובה, כי כן אמרז"ל ע"פ לדעת כי אני ה' מקדשכם (שבת י:). מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם, ומי שמחלל את השבת הוא מאבד מה שנותנין לו, והוא שוטה עפ"י דין.

והפיו של שוטה בגמ' הוא מחוסר דעת. וי"ל ג"כ דרך צחות, שבזה יובן מה שאמרז"ל (שבת קי"ח:.) א"ר יוחנן משום רשב"י אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים שנאמר כו', אשר ישמרו את שבתותי, וכת' בתריה והביאותים אל הר קדשי. דהנה כת' גלה עמי מבלי דעת, וכאשר אינם משמרים את השבת כהלכתן הלא שוטים הם עדיין, אבל אלמלי שמרו שתי שבתות כהלכתן, אז היה נראה שכבר שבה דעתם אליהם. ומשבת אחת אין ראייה, כי אולי איתרמי ביום אידם אשר אז כל התנויות סגורות, אבל שתי שבתות אם היו משמרים כהלכתן אז הוי סימן שחזרה דעתם אליהם, וממילא היו נגאלין, כי הלא גלו מבלי דעת.

השבת נתן לישראל עוד קודם מתן תורה, כי הוא יסוד הבנין, ובא בראשיתו, ומבלעדו אין שום אפשרות לקיום התורה בישראל. הוא יסוד כל היהדות, הוא מקור כל הברכות, ראשית הכל ותכלית הכל. ובו מתחילין בכל דבר, כי בו צוה ה' את הברכה, על כן ברוך ה' את יום השבת כו'. וממילא מוכן היטב שכאשר מברכין החודש בשבת שלפני ר"ח, יש לשבת זו שייכות בכלל לכל ענייני החדש הבא.

והנה ראש וראשונה בהתחייבות של חודש אדר הוא משמיעין על השקלים. - השקלים היו עיקרם על קרבנות צבור. ישנם עוד דברים שהיו נעשים מתרומת הלשכה ומשיירי הלשכה, כמו אמת המים וחומות העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר באים משיירי הלשכה (פ"ד דשקלים ורמב"ם פ"ד מהל' שקלים הל' ח:), אבל העיקר היה בשביל קרבנות הצבור שמקריבין בשביל כל ישראל, וצריך כל אחד מישראל שיהיה לו חלק בהם, וע"ז היו מחויבים כ"א לתת בכל שנה מחצית השקל לכפר על נפשותם, בקרבן הלא העיקר הוא להקריב נפשו לה' עם הקרבן.

ולואת כאשר ימי הניסן ממשמשין ובאים, החודש הזה "לכם", ועל אותן הימים - ימי ניסן - אמרה תורה חדש והבא מתרומה חדשה, ר"ל שיתחדשו בני"י בהתקרבנות חדשה אל ה', לצאת איש איש ממצרים שלו. וע"ז דרושה הכנה בחדש אדר כנ"ל, (כי איתא בספרים [ערכי נחל] שבכל שנה מתחיל כל

איש ישראל לצאת ממ"ט שערי טומאה מזמן תענית אסתר עד אשר בהה"פ אז יוצא לגמרי מהם). ולזה משמיעין על השקלים באחד באדר. וקורין פ' שקלים בשבת אחרונה של שבט כשחל ר"ח באמצע השבוע, היינו שכל איש יתחיל באדר בהכנת הקרבת נפשו לה'.

והבי הוא משמיעים על הכלאים. ופשוטו הוא שיכריזו לעקור כלאי הזרעים הנכרין בין התבואה (רש"י מגילה כ"ט:), והזמן הוא באדר מפני שאז הכלאים נכרים, כן הוא בגמ' (מגילה סס), ובמו"ק (ב.) תנן שבמועד יוצאין אף על הכלאים, ורמינן שם (דף ו.) ממתניתין דבאחד באדר משמיעין על הכלאים. ותרצו שם בגמ' לחד תירוצא, כאן בזרעים כאן בירקות, [ועוד אר"א א"ר יוחנן שם, לא שנו (דאין יוצאין קודם אדר כו', רש"י) אלא שאין ניצן ניכר אבל ניצן ניכר יוצאין עליהן], זהו פשוטו. נמצא שיש ב' מיני כלאים: א. הנכרין בימי אדר. ב. שנכרין בשאר ימות השנה.

והנה בענין הכלאים נאמר בתורה (ויקרא י"ט, י"ט. דברים כ"ב, ט-י) שדך לא תזרע כלאים, לא תזרע כרמך כלאים, ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך, וכן בהמתך לא תרביע כלאים, עד אשר אסרה תורה גם לחרוש בשור ובחמור יחדינו. ואנו רואין שהתורה אסרה תערובות של שני מינים אשר אינם שייכים זל"ז מצד הבריאה. וישנם כאלו אשר בתבניתם הם דומין זל"ז ממש וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואעפ"כ הואיל והן שני מינין הרי אלו אסורים זב"ז, (מלשון הרמב"ם פ"ג מהל' כלאים ה"ב).

והנה יש כלאי זרעים וכלאי הכרם. אשר כלאי הכרם חמור מכלאי זרעים, שכלאי הכרם אסור בהנאה. כלומר שכאשר יקרה מקרה שיהיה כלאים בכרם ולא יעקרום אז נאסר כל הכרם אף בהנאה. והנה המקיים קוצים בכרם הוא פלוגתא (פ"ה מ"ח דכלאים), ר"א אומר קדש, וחכ"א לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימין. ופירשו בגמ' שבת (קמ"ד:.) דטעמא דר"א שכן בערביא מקיימין קוצין לגמליהן, ר"ל לאכילה לגמלים. ורבנן סברי (כן פ"י הר"ש שמוכה בירושלמי) דבמקום שמקיימין אסור, בשאר מקומות מותר. ור"א סבר כיון דיש מקום שמקיימין הוי כלאים בכ"מ.

איך שיהיה יש דיעה במתניתין דקוצים בכרם נקרא כלאים, ובמקום שמקיימין לאכילה הוי קוצים כלאים לכ"ע. ובגמ' ב"מ (פ"ג:) איתא דר' אלעזר בר"ש כי הוא קתפס גנבי אמר ע"ז "קוצים אני מכלה מן הכרם". ובתוספתא דב"ק פ"ו ובמכילתא פ' משפטים קחשיב ראשון שבגנבים "גונב דעת הבריות", מי שמראה א"ע פאר א גאנצן קדוש און פאר א תורה פארשטייער ובאמת הוא היפך מזה. זה הוא קוצים בכרם שעל ידן נאסר ח"ו כל הכרם ה' צבאות כולו, כי כרם ה' צבאות בית ישראל נאמר (ישעיה ה' ז'), וקוצים כאלו אוסרין אותו, ועושים אותו לאסור.

והנה הזמן המיוחד להשמיע על הכלאים הוא באדר, באחד באדר משמיעין על הכלאים. ומדוע באדר דוק? מפני שאז נכרין. כי בחודש אדר כבר מתחילים

בהכנות לפסח, וכבר מכינים כל עניני מאכל לפסח, וכאשר רואים אשר אלו שחנותם ובית מאפה שלהם פתוחה בכל ש"ק ואף גם בר"ה וביוה"כ, הם נעשים הנאמנים על תיקון מאכלי פסח, מעשה אופה שאופים אותם בשבת גופא, ומוכרים את מאכלי פסח אלו גופא בשבת, והכל "בהכשר"... אין לך כלאים גדול מזה !!!

ומשמיעין על הכלאים שיעקרו אותם וישרשו אחריהם, כי צריכים להתבונן על שורש כלאים כאלו, כי הכלאים הם בהשורש, פון וואנען עס קומט גאר אז אזעלכע כלאים זאלן גאר זיין. (דרך אגב אודיע אשר בבתי מאפה של מצה שיש שם, כביכול, משגיחים, הנה מלאכת המשגיחים היא ציא פאקען מצה אין דיא קאסטליך ותו לא!). וישנן כלאים הנכרין בשאר ימות השנה, כאשר הנאמנים על הכשרות הם מחללי שבת בפרהסיא, יש ג"כ להתבונן אחרי השורש לזה אשר ממנו באים הכלאים.

וכמו"כ מתקנין את הדרכים בשביל עולי גלים שיוכלו לעלות ולראות לפני ה' בחג הפסח זהו פשוטו, (עי' במפרש וברע"ב). וי"ל בזה דומן של תיקון הדרכים הוא באדר, מפני שאדר הוא הזמן שנעשה בו נס של אסתר שהוא הנקמה בעמלק, שנפל בו עמלק, והוא הוא אשר קרך "בדרך", ציננך והפשירך (רש"י דברים כ"ה י"ח), שאחותם צינה, מפני שהשליך קרחו על דרכם. וצריכים בחדש זה של מפלת עמלק לתקן את הדרך ולנקותה

מכפור וקרח שלא יצטננו עוד, ויהיו ראויים לבוא לפני ה' בחה"פ.
על עמלק הוא אומר (שמואל ט"ו ב') פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים, דכאשר כבר נתעוררו בני"י לצאת מחלאתם כי הבינו אשר לא זה הדרך עבורם, והשליכו את נפשם לעלות ממצרים וללכת אחרי ה', הנה דוקא אז בא עמלק על דרכם וקיררם, (ויזב - שהוא נעשה להם לראש והם לזנבים הנמשכים אחריו. ובדרך הלכסם אחריו קיררם וציננם עד אשר לא נשאר בהם כל חום והיו לכפור).
ומן הוא עמלק זה? הוא בן בנו של עשו, אשר נאמר עליו כי ציד בפיו, ומלאכה זו ירש עשיו מנמרוד שהמריד את הבריות על הקב"ה ורק בציד פיו, כי אם היה בא ואומר להם לכו והמרו לא היו שומעין לו, כ"א אדרבא בא ואמר להם שהוא ג"כ בן תורה וירא ה', ובין כה וכה המריד אותם בציד פיו על הקב"ה. וכן היה גם עשיו - עשיו לא היה גוי פשוט אשר גרזן תחובה לו בחגורתו, כ"א היה הולך לבוש בבגדי החמודות אדוכאוונע הוט (=כובע רבני) מיט א לאנגע קאפאטע, כי בגדי החמודות הם הבגדים (פרקי דר"א פכ"ד) שעשה הקב"ה לאדה"ר בג"ע ובאו אח"כ באיזה אופן לנמרוד ועשיו לקחם ממנו, ולפני בגדי החמודות היו הכל משתחיים. ובהיותו לבוש בלבושים כאלו ומתנהג כת"ח מהלך עקב בצד גודל, קבע נפשות בציד פיו. הלך לשאול שאלות [אצל גאון הדור]

האיך מעשרין את התבן ואת המלח, והכל לכוונה אחת.

ומעשיו יצא עמלק, אשר גם הוא כן דרכו להתלבש בלבוש שאינו שלו ולהתחפש בו. וישמע הכנעני מלך ערד כו' הוא עמלק. כנעני פי' גם לשון סוחר, עמלק כפי שמוצא ראוי לפעול, בציור כזה הוא מתחפש, פעם בא כסוחר ופעם בא ויזב א דוחאווניק (=דמות "רבנית").

והנה בפסיקתא של פ' זכור איתא שרבי תנחום פתח בדרוש של פ' זכור בפסוק (איוב י"ג י"ב) זכרוניכם משלי אפר לגבי חומר גביכס, מה אתם מתעים את הבריות, שרואין אתכם וסבורים שאתם צדיקים כאברהם שהמשיל עצמו באפר שנאמר ואנכי עפר ואפר. ר"ל שלפי הלבושים שלכם אתם רוצים שהבריות יסברו שמהותכם מזכיר על אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר, כן גם אתם מקדימים שלום לכל וכדומה, ואין אתם אלא לגבי חומר גביכס, כדור הפלגה וכאותם שנאמר והחמר היה להם לחומר. שבאמת הנכס "דור הפלגה ציקעס".

כי בדור הפלגה נאמר ויהי כל הארץ שפה אחת, בפה לקחו נפשות, ובדברים אחדים שדברו דברים חדים על יחידו של עולם ועל האחד היה אברהם (ב"ר פל"ח ו'). אברהם התחיל להאיר את העולם בפרסמו אלקות בעולם, ועד אברהם היה העולם מתנהג באפילה, בא אברהם התחיל להאיר (שמו"ר פט"ו). ודור הפלגה דברו דברים חדים עליו ועל יחידו

של עולם. למה אתם מתעים את הבריות - אין אתם אלא כדור הפלגה. ומה שייכות יש לזה עם עמלק? אלא שזו היא מלאכתו של עמלק להתעות את הבריות, ובציד פיו שהיא אצלו ירושת אבות לקרר את עם ישראל להוליכו בדרך שובב.

ידונו מאמר הרה"צ מוהר"י מראחמעסטריוקא אשר "מים שמתהרים כל מיני טומאה שבועולם, הנה כשנקרשים ע"י הקור האקט מען אין זיי אויס א שתי וערב און עס האלט זיך אויך". ועמלק זה הוא בעצמו מקרר ומקריש את הבאר מים חיים של ישראל, והוא בעצמו עושה את הצלם. כאשר יקרה מקרה ר"ל שאיש א' נקרש בדרכו הלא ישמיעו ע"ז בראש חוצות ויצעקו מרה על השבר, וכאשר נקרשים כמה אלפים מישראל על ידו אין פוצה פה ואין מצפצף.

וכי תאמרו מה הוא הקרח הנורא הזה, הנה איתא במדרש (ויק"ר פט"ו) דכד מיפטר אנטונינוס מרבי בקש שיברכו, ואמר לו רבינו הקדוש רחמנא לישובך מצינתא, והשיב לו אנטונינוס "כגון דא צלותא היא?" יתיר חד כסו וצינתא אזלא. והכוונה בזה דרבינו הקדוש בידעו שורש של אנטונינוס אשר סורו רע כמו בכל הגרים, חשש אשר בהיות אנטונינוס לא בקרוב אצלו יתקור באמונת ובעבודת ה', ולזה התפלל עליו רחמנא לישובך מצינתא. והשיב לו ע"ז אנטונינוס כגון דא צלותא? יתיר חד כסו וצינתא אזלא, ר"ל יש עצה פשוטה במה להתחמם, יתיר חד

כסו, כי המצוות נקראים לכושים כאמרם ז"ל (מגילה ל"ב). ערום בלא מצוות, ואמר שבעשותו עוד מצוה ועוד מצוה צינתא אזלא. אבל כאשר עושים להיפך, כאשר משתדלים לעקור ולנשל מן המצוות מעט מעט, למשל כאשר באים על סעודה של איזה שמחה ועוקרים ברבים נטילת ידים וברכת המזון, וכן עושים נגד קהל רב הלכה למעשה, שאוכלים סעודה שלמה בלא נט"י ובלא ברכהמ"ז, מיט א תירוץ פון תורה וואס עס איז היפך התורה, מיט א תירוץ פון בוימיל חלה(=חלה שנאפתה בתוספת קצת שמן), זה הוא עמלק שמקרר. ובאדר מתקנים את הדרכים שבהם גבר הקרח הנורא ע"י עמלק, ומנקים אותם ממנו למען יוכלו עם ה' לבוא להראות לפני ה' בפסח.

ומתקנין את מקוואות המים באדר שנתקלקלו במשך החורף, והיינו שמצד הקור נתקלקל ונפסד לגמרי כל ענין טהרת המשפחה, עד שנעשה הפקר ר"ל ענין כזה שהוא בהכרת לשניהם וגם נולדים בנים פגומים טמאים בטומאת הנדה. וכ"כ רבה העזובה בזה, מפני הקרירות של עמלק, כי את השם "מקוה" אשר בו כינו חז"ל את הקב"ה מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר כו' אף הקב"ה מטהר כו', שם טהרה הלז בושים מלהזכיר. ואם אירע פעם שדרך אגב הזכירו אותו החליפו אותו בשם גוי להבדיל, [הרחוב (=בו שכן המקוה) נקרא ע"ש (=גוי בשם) לודוויג]. אוי לה לאותה בושה. ובאדר מתקנין את מקוואות המים,

אם מפני הקור והקרח הנורא של עמלק רבה העזובה, אבל עתה בחדש אדר כאשר גברה ידינו עליו תקנו את הדבר, ומי יודע ישוב וכו'.

והנה בענין מתקנים את הדרכים יש עוד ענין. דהנה כבר נתבאר בשבת שובה של שנה דנא אשר השאלה היותר ענינית אצל האדם כאשר היא מהלך, היא הדרך אשר בה צריך להיות ההילוך שלו, וממילא מובן עד כמה תלוי ההילוך שלו במורה הדרך. וכמ"ש בתורה והודעת להם את הדרך ילכו בה כו', וכמ"ש בישעיה ל' ואזנך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו.

כי ישנם לפעמים כאלו אשר מעצמם שבים אל הדרך הנכונה, וע"ז נאמר טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, וכן נאמר (ירמיה ו' ט"ז) כה אמר ה' עמדו על דרכי וראו ושאלו לנתיבות עולם אי זה דרך הטוב ולכו בה, אשר בפסוק זה הכוונה אל הדרכים אשר שמו אותם אנשי השם מעולם אבירי הרועים. ויש אשר צריכים לקרוא להולכים בקול גדול: "זה הדרך לכו בו"! ונאמר קול קורא במדבר פנו דרך ה'.

והנה הראשון שהראה דרך אמת היה אברהם, שנאמר בו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'. העולם היה מתנהג באפילה, ובא הוא והתחיל להאיר ולהורות לאורו את הדרך האמתית, וצוה את בניו אחריו לאחוז בדרך אשר הנחילם וללכת בה. למען אשר יצוה על שמירת דרך ה' את

בניו ואת ביתו אחריו. ויסע אברהם לפניו הלך ונסוע להראותם בדרך אשר ילכו בה גם אחריו. ואיתא במד"ר (ב"ר פמ"ד) שני בנ"א שאלו דבר אחד, אברהם - אנכי הולך ערירי, אם יצאו ממנו רשעים הוא רוצה יותר לילך מהעולם, וכן דוד - וראה אם דרך עוצב בי, אם יצאו ממנו רשעים שיגרמו עצב למעלה כביכול, אזי ונחני בדרך עולם. ומובן מזה אשר מי שמוסר בניו לחנוך בלתי דתי ועוד מתפאר בזה: בן כזה יש לי, בת כזו יש לי, הרי מובן שאין לו שום שייכות לא לאבינו הראשון אברהם, ולא להעם אשר מלכו היה דוד מלך ישראל.

באדר מתקנים את הדרכים, להורות הדרך לבנים הבאים אחרי האבות. באדר הוא סוף הזמן, כמו שהיו קוראין לזה בשנים קדמוניות, ואם יש מי שלא הוביל את בנו בדרך ישרה, יתקן את הדרך עתה.

והנה לעמלק יש שייכות גם לענין משמיעין על הכלאים מלבד מה שנתבאר כבר, כי באמת עמלק בעצמו בא מכלאים, כי ע"פ לא תחרוש בשור ובחמור יתדיו איתא ברז"ל כד אזדווג שור ותמור נפיק כלבא מבינייהו, ונאמר זה על מה שעשו נשא בת ישמעאל, ונפיק כלבא הוא עמלק שנקרא כלב במדרש תנחומא ובפסיקתא, וכדפירש"י (שמות י"ז י"ח) משל כו' שיסה בו את הכלב כו'. [עמלק - עם לק, שבא וליקק דמיהם של ישראל]. והנה שור הוא נגח, וחמור אפילו בתקופת תמוז קריא ליה (שבת נ"ג), ולעמלק בא קרירותו

גם בירושת אבות. בו מדת שור נגח, ובו מדת הקרירות של החמור. ובאדר זמן מפלתו משמיעין על הכלאים.

והנה העצה נגד עמלק היא מ"ש מרע"ה ליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק. דבר זה מסר ליהושע, באשר הוא היה תמיד בתוך אהלה של תורה, כי עמלק בא ע"י רפיון ידים מהתורה, וכמ"ש ויתנו ברפידים, ודרז"ל (סנהדרין ק"ו, בכורות ה') שרפו ידיהם מד"ת. כי מפני העדר הידיעה יכול עמלק להשתמש בזה ולהטעותם. אבל העצה להבריח את עמלק היא בחר לנו אנשים שיפיצו תורה בישראל, וממילא לא יוכל עמלק לגנוב את לבם. וכמ"ש דרך שקר הסר ממני - ותורתך חנני, ופי' הראב"ע - ע"י ותורתך חנני. והזמן היותר מסוגל ללחום בעמלק הוא בזמן שהיתה נפילתו - באדר.

וגם אדר בכלל הוא הזמן שצריך כל אחד להכין א"ע לזכות ליצי"מ, ולהראות לפני ה' בחודש ניסן אשר לכם "הוא" ראש חדשים, כשבחר ביעקב ובניו קבע להם ר"ח של גאולה שבו נגאלו ובו עתידים להגאל, וכאשר עוקרים באדר את הכלאים, ומתקנים את הדרכים ואת מקוואות המים וכל הצריך לתקן, אז זוכים להראות לפני ה' בחודש של גאולה שבו נגאלין ובו עתידין להגאל, ועי"ז זוכים גם לאותו הזמן שנאמר עליו ואמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי, שהיצה"ר יעקר מהעולם ורוח הטומאה לא יהיה עוד, כ"א כולם ידעו אותי ומלאה הארץ דעה את ה'.

קשרי השידוכין הם בבחינת "נעשה ונשמע"*

במשנה [תענית כו, ב] "ביום חתונתו – זה מתן תורה". והיינו, שבמתן תורה קידש הקב"ה את ישראל כחתן המקדש את הכלה. וכתב התשב"ץ (סימן תסז): "נקוט האי כללא בידך, כל המנהגים של חתן ושל כלה, אנו למדים ממתן תורה, שהשי"ת היה מראה עצמו כחתן נגד הכלה, שהם ישראל".

ויש להתבונן: מהו הדמיון בין חתונה שבין בני אדם למתן תורה? גם יש לשאול: לפי דברי התשב"ץ דכל מנהגי חתונה נלמדים ממתן תורה, היכן מצינו במתן תורה "קישורי שידוכים"?

אלא נראה, ש"קישורי השידוכים" במתן תורה היו בעת המשא ומתן שהיה בין הקב"ה לבני ישראל בעמדם לפני הר סיני. הקב"ה שלח להם על ידי משה רבינו: "כה תאמר לבית יעקב וגו'" ואחרי כן "וישב משה את דברי העם אל ה'" וכל ישראל פה אחד ענו ואמרו "נעשה ונשמע". אלו היו "קשרי השידוכין" וה"תנאים" שבין הקב"ה לכנסת ישראל.

"קישורי שידוכים" אלו, הם ההתקשרות הראשונה של הקב"ה עם בני ישראל, ובזה התנתקו בני ישראל

מחומריות העולם הזה, כלשון הגמרא [שבת קמו, א] "ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן".

ובזה יש לבאר גם את האמור בהגדה של פסח, "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה – דיינו". ומקשים העולם: והרי הקירוב לפני הר סיני היה אך ורק בשביל מתן תורה, וללא קבלת התורה מה מעלה יש ב"קרבנו לפני הר סיני"?

ולפי האמור מובן, כי הקירוב לפני הר סיני שעל ידי זה "פסקה זוהמתן", הוא עצמו דבר גדול ועל זה לבד יש להודות להשי"ת ולומר "דיינו".

נמצאנו למדים ש"קשרי השידוכין" וה"תנאים" שנוהגים לעשות בעת השידוך, קודם הנישואין מכוונים כנגד ה"נעשה ונשמע" שהיה לפני מתן תורה.

ואכן, זוהי ההכנה הנצרכת לפני החתונה, שכל הכוונה בבנין בית יהודי, תהיה להביא להשראת השכינה ועל כוונה זו מתקשרים בשידוך. וכמו שאמרו חז"ל [סוטה יז, א] "איש ואשה זכו שכינה שרויה ביניהם".

* דברים שנאמרו בעת קישורי השידוכין ובעת שבע ברכות של נכדו הרה"ח הרב שלמה זלמן שליט"א, בן מורנו רב אב"ד בני ברק, הגאון החסיד רבי משה יהודא ליב לנדא שליט"א.

"הן להי אלקיך"

ודבר זה נרמז גם בנוסח ה"תנאים". בשטרי ה"תנאים" הנפוצים, כתוב "ובשאלת פי החתן והכלה ואמרו 'הן'". והנה, נוסח זה התאים לפי הנהוג בימי קדם שהאב היה בא אל בנו ואומר לו: "מזל טוב, נהיית לחתן!" ולא נותר לו אלא להסכים על ההתקשרות באמירת "הן". אבל באופן שבו נעשית התקשרות השידוכים היום, הרי החתן והכלה הסכימו כבר קודם אודות השידוך ובעת עריכת ה"תנאים" אין זקוקים לשאלת פיהם ולאמירת "הן". אלא יש לפרש, שעיקר הכוונה היא ל"הן" הנאמר בתורה [דברים י, יד] "הן להי אלוקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה". זהו ה"הן" שאותו צריכים החתן והכלה לקבל על עצמם, כדי להעמיד את היסוד לבנין בית יהודי.

"שכינה ביניהם"

ובהקשר זה מצינו דבר נפלא בירושלמי [כתובות פרק ה הלכה ז]: "אמר רבי אבין, חיבב הקב"ה פריה ורביה יותר מבית המקדש. מאי טעמא, חדש יהו בלבנון ושנים חדשים בביתו". כלומר, כאשר שלמה המלך בנה את בית המקדש, היו הפועלים עובדים חודש אחד ושוהים בביתם חדשים, היינו, זמן כפול מהזמן שבו היו עוסקים בבנין בית המקדש. הרי שבית יהודי חשוב לפני הקב"ה יותר מבנין בית המקדש.

וההפך לכך הוא, כי עיקר הכוונה העליונה היא בהשראת

השכינה אצל כל יהודי בפרט.

על פי זה יש לפרש את דברי הגמרא [סוטה ב, א] "קשה לזווגן כקריעת ים סוף". ולכאורה תמוה:

מה שייך דבר קשה אצל השי"ת, וכי קריעת הים היתה קשה אצל הקב"ה? וגם, מה השייכות בין זיווגים לקריעת ים סוף [ועיין חידושי אגדות למהר"ל שם]?

ויש לבאר: ענינו של "קריעת ים סוף" הוא גילוי שכינה, כדברי המדרש הידועים [שמות רבה פרשה כג פסקה טו] "בא וראה כמה גדולים יורדי הים, משה כמה נתחבט ונתחנן לפני המקום עד שראה את הדמות, שנאמר 'הראני נא את כבודך'. אמר לו הקב"ה: 'לא תוכל לראות את פני' ואילו עולי הים – כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר 'זה אלי ואנוהו'!"

וזה שאמרו "קשה לזווגן כקריעת ים סוף", הקושי הוא "לזווגן" דייקא, שתהיה שכינה שרויה ביניהם ושהיה ביתם כלי להשפעה רוחנית וגשמית, זהו הדבר הקשה כקריעת ים סוף.

יום פגולה

ידוע שכל המאורעות שבעולם, נכללו במחשבה הקדומה. לא מקרה הוא שההתקשרות להקמת בית יהודי אמיתי זה היא ביום העשרים לחודש מרחשוון, יום ההולדת, "זורח השמש" [עיין יומא לה, ב] של רבינו הגדול כ"ק אדמו"ר רבי שלום דוב בער מליובאוויטש נ"ע.

גדלותו של הרבי נ"ע איננה ניתנת לתיאור ואסתפק רק ב"ווארט" אחד. היה זה באסיפת רבנים בוילנא (על מנת לכונן "ועד רבנים" שייצג את היהדות הנאמנה בעיר הבירה פטרבורג) שנערכה בהשתתפות גדולי הרבנים והאדמו"רים. **בהודמנות** מסויימת, פנה אחד מגדולי האדמו"רים בשאלה אל הרבי נ"ע, שנודע במלחמתו חסרת הפשרות בציונות: מנין לכם שהציונות היא דבר שלילי?! הרבי השיב תשובה מפתיעה: "מצעירותי, הרגלתי את אברי גופי שיבצעו מאליהם את הרצון העליון. מעתה, מה שאינו נראה בעיני, ברור אצלי שאין זה הרצון העליון!".

במילים אחרות ניתן לומר (בסגנון של תורת החסידות) שהרבי העיד על עצמו שהוא בבחינת "מרכבה" [ראה תניא, ליקוטי אמרים פרק כג] שטבע גופו ואבריו מתאימים לרצון העליון. **לא** מקרה הוא שהתקשרות זו, הנעשית על מנת לבנות בית חסידי אמיתי, על היסוד אותו העמיד הרבי נ"ע, היא ביום סגולה זה ואין ספק אצלי, שזכותו של הרבי הקדוש, שאנו לומדים את תורתו, תרחף על הבית וזכות הרבי נ"ע תגן עליו שיבנה בית כפי רצון ק' היינו כפי רצון השי"ת, ותהיה בבית זה השראת השכינה, שהשכינה תאיר את דרכם בחיים, תמיד כל הימים.

שמחת חתן וכלה - התגברות הצורה על החומר

בברכות הנישואין: "שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם". כלומר, אנו מבקשים שכשם שהקב"ה שימח את אדם וחוה, יצירי כפיו, כך ישמח גם את החתן והכלה דנן. **וצריך** ביאור: מדוע לא סגי בבקשה שהקב"ה ישמח את החתן והכלה סתם אלא מזכירין גם שהקב"ה שימח את יצירי כפיו? **ובאמת**, כל עצמה של בקשה זו צריכה ביאור: איזה צורך יש בבקשה מיוחדת מהקב"ה שישמח את החתן והכלה, וכי יש להם סיבה להיות עצבים ח"ו שצריך לשמחם?! ועל דרך זה צריך ביאור, מה שהפליגו חכמינו ז"ל במעלת

המשמח את החתן, ואמרו [ברכות ו, ב] "כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות", וכבר עמד בזה האלשיך [בפירושו לקהלת ז, ב]: "הלא לזר יחשב, כי מי זהו החתן שיצטרך שישמחהו זולתו, והוא ביום חתונתו וביום שמחת לבו?!". ואדרבא, בברכה שאחר זה אומרים "קול מצהלות חתנים מחופתם", הרי שכך הוא טבע הדברים, שהחתן צוהל ביום חופתו, ומהו הצורך לשמחו? **אמנם**, על שתי הקושיות הראשונות כבר תירצו שהכוונה בבקשת "שמח תשמח וכו' כשמחך יצירך בגן עדן מקדם", היינו שתהיה השמחה כמו בגן עדן קודם החטא, לפני שהאדם טעם את

טעמו של העולם הזה. ואנו מבקשים כי כשם שאותה שמחה היתה נקיה וטהורה מהרגשת טעם העולם הזה, כך תהיה שמחת החתן והכלה. אבל עדיין אין בזה די לכאר את עצם הנחיצות בשמחת חתן וכלה, שהאריכו בה חז"ל, כנ"ל. **גם** יש לשאול בנוסח ה"ברכה אחריתא": "אשר ברא ששון ושמחה", שעניינה הודאה להשי"ת על השמחה. מדוע דוקא בשמחת נישואין תיקנו הודאה על השמחה? גם יש לדקדק, מה שמקדימין "אשר ברא ששון ושמחה" ורק אחר כך מזכירים "חתן וכלה", ולכאורה היה צריך להיות הסדר להיפך, תחילה להודות להשי"ת על בריאת החתן וכלה, ורק אחר כך על ש"ברא ששון ושמחה", שהרי החתן והכלה הם העיקר וכל שמחה זו לא באה אלא בשבילם?

"חלק אלוקי ממעל"

ויש לבאר: כידוע, מעלתו של יהודי היא הנשמה הטהורה השוכנת בקרבו שהיא "חלק אלוק ממעל" [ראה תניא, ליקוטי אמרים פרק ב], וכמו שנאמר [דברים לב, ט] "כי חלק ה' עמו". ועל זה אנו אומרים בכל יום ה' אלוקינו", היינו, שעם היות שהקב"ה הוא בורא העולם ומלכותו בכל משלה, בכל זאת הוא נקרא "אלוקינו" דייקא, ובחר בנו להיות לעם סגולתו ונפח באפינו נשמה קדושה חלק אלוק ממעל, כמו שנאמר במתן תורה [שמות יט, ה] "והייתם לי סגולה מכל העמים" ופירש רש"י: סגולה - אוצר

חביב, כמו כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות, ואף שלי כל הארץ' בכל זאת הגויים הם בעיני חשובים לכולם.

והנה, לעומת החלק האלוקי שבכל איש ישראל ישנו גם החלק הבהמי, המושך את האדם כלפי החומריות. כדאיתא בגמרא [חגיגה טז, א] "ששה דברים נאמרו בכני אדם, שלשה כמלאכי השרת, שלשה כבהמה. שלשה כמלאכי השרת: יש להם דעת כמלאכי השרת, ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת, ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת. שלשה כבהמה: אוכלין ושותין כבהמה, ופרין ורביין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה". והיינו, שבהכרח קשור האדם לענייני העולם הזה, המושכים אותו כלפי מטה. אלא שהקב"ה נטע בו נשמה קדושה, חלק אלוקה, ובכוחה יכול האדם להתרומם ולהגביה את חומריות הגוף, להיות כמלאכי השרת.

ועל זה מורה ציור גוף האדם שראשו זקוף מעל ללב והיינו, שהראש שולט על הרגש הלב, ולא כבהמה, שראשה וליבה שניהם בהשוואה אחת. **ובגמרא** [בבא מציעא פג, ב]: "מאי דכתיב 'תשת חשך ויהי לילה' - זה העולם הזה, שדומה ללילה". ולכאורה, למה המשילו את העולם הזה ללילה? אלא שחשכת הלילה עשויה לגרום לאדם שתי טעויות: א' שאינו רואה את המכשולים העומדים בדרכו ועלול

ליכשל בעץ ובאבן. ב' כיון שאינו רואה בבירור, יתכן שיהיה נדמה לו על דבר מסויים, כאילו הוא חפץ פלוני ורק כאשר יתקרב אליו יותר, יראה שהחושך תעתע בו ואין זה החפץ שנראה לו תחילה. כך חושך העולם הזה הדומה ללילה, הוא חושך כפול ומכופל: ראשית, הוא מסתיר את המציאות האמיתית, שהוא הקב"ה, כדברי הרמב"ם [יסודי התורה א, ג-ד]: "שאינן אמת כאמיתתו", עד שאפשר ליכשל ח"ו בחטא ועון. ועוד זאת, שדוקא את מציאות העולם הזה, שאליבא דאמת אינו מציאות אמיתית [כמו שאומרים בקריאת שמע: "ה' אחד" ומפרש רבינו יונה: א' רמז לאחד יחיד ואלופו של עולם, ח' היא כמנין שבעת הרקיעים בצירוף הארץ, ד' הם ארבע רוחות העולם. והיינו, שהכל נכלל באחרותו יתברך ואין עוד מלבדו] הרי לעינינו נראה כאילו מציאות העולם היא המציאות האמיתית.

ועל כן, תכלית כוונת הבריאה היא, להאיר את החושך ולהמשיך גילוי אלוקותו ית' בעולם. לשם כך הוריד הקב"ה נשמה קדושה בגוף ישראל, כדי שתאיר את חושך העולם. וזאת, על ידי שהאדם מגביר הצורה על החומר.

וזהו הרמז במה שאמרו ישראל במתן תורה "נעשה ונשמע", דלכאורה תיבת "נעשה" מיותרת, שהרי "נשמע" היינו לשמוע בקול השי"ת ולעשות רצונו, ומה צורך עוד ב"נעשה"!!

אלא יש לפרש: "נעשה" היינו שכל מעשינו שהם לכאורה פעולות גשמיות בבחינת "עשייה" בלבד, יהיו

לשם שמים בבחינת "נשמע" ו"בכל דרכיך דעהו".

והיינו טעמא, שחכמי האמת הרחיקו מאוד את מידת העצבות ולעומת זאת, שיבחו מאד את מידת השמחה [עיינ תניא, אגרת הקודש יא] – משום שהעצבות היא כיווץ הנפש הנעשה על ידי התגברות יסוד העפר וחומריות הגוף. ולעומת זאת השמחה, היא גילוי החיות וכח התענוג שבנפש, המביאים להתגלות שאר כוחות הנפש. כנראה במוחש, שבעת השמחה מתגלים כוחות הנפש של האדם, הן בנדיבות לב והן בהתרחבות המוחין, כמו שאמרו בגמרא [פסחים קיז, א] דרבה מקמי דפתח להו לרבנן בשמעתא, אמר מילתא דבדיחותא וברחו רבנן. וכן מתגלים על ידי השמחה כוחות נעלמים שבנפש, כידוע המשל ממלך, שתמיד הוא ספון בהיכל מלכותו וזהו כבודו להיות פנימה ולא להיראות לחוץ, ורק בעת שמחתו, הוא יוצא מגדרו ועושה סעודה ומשתה ומטיב לבו עם שריו ועבדיו ואז מתגלית פנימיותו וחכמתו שהיתה צפונה בלבו כמו שנאמר [שיר השירים ג, יא] צאינה וראינה במלך שלמה ביום חתונתו וכיום שמחת לבו" [עיינ תורה אור וארא נו, ג; דרושי חתונה עמ' תקנז]. וידוע, שאדם יכול להתעלות מעלה מעלה על ידי שמחה של מצוה.

וזהו שהפליגו חז"ל במעלת המשמח חתן וכלה, שיזכו להגביר הצורה על החומר. וזה שתיקנו לבקש "שמח תשמח רעים האהובים", ודוקא "כשמחך יצירך

בגן עדן מקדם", שיזכו החתן והכלה לשמחה טהורה ואמיתית כמו אדם הראשון קודם החטא. שהרי לכאורה הנישואין הם ענין גשמי בעולם הזה ולכן דוקא בעת הנישואין יש לבקש ולהמשיך את מדת השמחה, שתביא להתגלות הנפש, שעל ידה יוכלו לבנות ביתם מתוך התגברות הצורה על החומר בבחינת "נעשה ונשמע" כנ"ל, כי כך הוא רצון השי"ת וכמו שאמרו [מועד קטן יח, ב] "מה' אשה לאיש" היינו, שמעשה לקיחת אשה לאיש צריך להיות מפני שכך נצטוונו מהשי"ת ולא מתוך רצונו הטבעי של האדם.

וזהו שדוקא בשמחת חתן וכלה תיקנו לברך "אשר ברא ששון ושמחה", כי כאשר יהודי בונה את ביתו, באותה שעה השמחה נחוצה ביותר, כי על ידה תהא התגברות הצורה על החומר.

"קול מצהלות חתנים"

וזהו "קול מצהלות חתנים מחופתם" דמצהלות החתנים הם באופן שהנשמה מאירה וחופפת על האדם כ"חופה" דייקא.

וביאור הענין: מצינו כמה דרגות בהשראת השכינה על ישראל, כמבואר בגמרא [ברכות ו, א] שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת, וכן עשרה שמתפללין שכינה עמהם, וכן שלשה שיושבין בדין שכינה עמהם, וכן שנים שיושבין ועוסקין בתורה שכינה עמהם,

ואפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו.

ומקשינן: וכי מאחר דאפילו חד, תרי מבעיא?! ומתריצין: תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות, חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות. ועשרה, קדמה שכינה ואתיא (עיינ שם). והלשון "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה עמהם" ובמשנת חסידים [אבות ג, ו] הלשון: "שכינה שרויה ביניהם" היינו "ביניהם" ממש, וזאת מכח מעלת עסק התורה.

ואפילו בלא עסק התורה, יש השראת השכינה מצד קדושת הנשמה עצמה, כמו שאמרו חז"ל [סנהדרין לט, א] "אכל בי עשרה שכינתא שריא", וידועים דברי רבינו הזקן בתניא באגרת הקודש [שם]: "שמעתי מרבותי, כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד, אף שאינם מדברים בדברי תורה, תפול עליו אימתה ופחדו בלי גבול ותכלית, משכינתא דשרי עלייהו עד שהיה מתבטל ממציותו לגמרי". אלא שכיון שאין הם עוסקין בתורה, אין השראת השכינה בהם בהתלבשות פנימית, אלא בבחינת מקיף עליהם, כעין "חופה" ושמירה מלמעלה "בצל כנפיך יחסיון". **וזהו** "קול מצהלות חתנים מחופתם" דייקא, שעל ידי השמחה נמשכת בהם השראת השכינה החופפת עליהם כחופה, ועל ידי זה באים למדרגה של העליונה של השמחה הטהורה של "כשמחך יצירך בגן עדן מקדם".

”בנין עדי עד”

בהכרזי את החתן היטב, בטוח הנני בע”ה שהבית הזה יהיה ”בנין עד עד”, היינו בנין של התגברות הצורה הרוחנית על החומר, שאז יהיה הבנין נצחי וקיים לעד, שלא כבנין גשמי החולף

עובר ואיננו ראוי לתואר ”עדי עד”. ועל ידי שהבית יהיה ”עדי עד” ברוחניות, בית של השראת השכינה, ממילא יהיה בו גם שפע ברכה והצלחה גם בגשמיות, ואור השכינה ילווה את חייהם תמיד כל הימים, עד ביאת משיח צדקנו.

מכתבי אבי זקנו של החתן שי', הגה"ח הרב יעקב לנדא ע"ה,
שנכתבו לזקנה של הכלה תחי', הגה"ח ר' חיים שאול ברוק ע"ה

ב”ה, כ”ה אלול תשי”ב.

כבוד ידידי הרה”ח המפורסם מוהר”ר שאול שליט”א ברוק
שלום וברכה.

בנדון הזריעה של תפוא, הנה ברמב”ם פ”ד מהל’ שמיטה ויובל הלכה כ”א, כתב בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו, העלו גידוליו את עיקרו והותר הכל הואיל ושביעית אסורה ע”י קרקע כך בטילתה ע”י קרקע. והוא מגמ’ נדרים דף נ”ח ע”ב א”ר יצחק שניא שביעית הואיל ואיסורה ע”י קרקע בטילתה נמי ע”י קרקע וכפייה רש”י והר”ן ולא כפי’ התוס’ והרא”ש שם, והנה הראב”ד משיג מהירושלמי, אולם כמעט כל הפוסקים הר”י קורקוס והר”ש סיבלי וכן שאר אחרונים פאת השלחן וכו’ מסכימים לדעת הרמב”ם וכפי פירוש הר”ן בגמרא נדרים שם וממילא אין איסור בדבר אפי’ בדבר שאין זרעו כלה ומכש”כ למעשה תפוא הרי זרעו כלה, כי מה ששמים באדמה נרקב ויוצאין ממנו העלים ואחרי החנטה צומחים תפוא אחרים בתוך האדמה. ומשום הפסד ג”כ לא אשתמיט חד דלימא שיש בזה ואדרבה זה נכלל בכלל צרכיהם וא”כ מכל הלין אין איסור בזה וכמסקנת הגמרא והרמב”ם וש”פ.

והנני מברכו שנית בשנה טובה וברוכה באמת. כוח”ט לאלתר לחיים טובים.

ידידו הדו”ש ומכבדו, יעקב לנדא

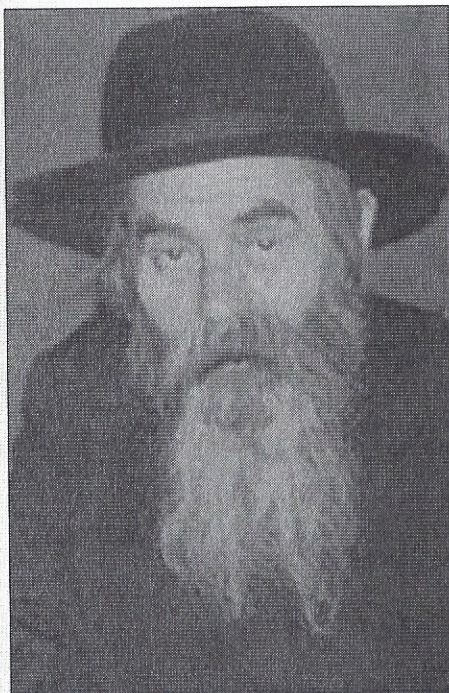

ב”ה, כ”ז אדר”ב תשי”ז

כבוד הרה”ח המפורסם חו”ב בחדרי תורה מוהרר”ח שאול שליט”א ברוק.
שלו וברכה.

בתשו’ לגלוייתו, ה’ חשש על שמן כותנא-יבוא, אבל כפי שכותבים מירושלים, הוברר מארה”ב דאין חשש, אין שום אמת שנתתי הכשר על איזו שהיא גבינה, יש רק פירמא אחת בשם ”ניב חלב” ברמת גן בני ברק, שהמעמיד שלהם נעשה בפקוחי, אבל היות והגבינה, גם מהפירמא הזאת, היא מאבקת חלב אין הכשר ממני על הגבינה, בעצם ענין אבקת חלב, המתירים טוברים שזה כמו חמאת הגוים אני אין דעתי נוחה מזה, אבל גם הרב החסיד רשא”ד סומך את עצמו על המתירים.

ידידו הדו”ש וחפץ טובו, יעקב לנדא

הרב חיים שאול ברוק ע”ה

הרב יעקב לנדא ע”ה בסידור קידושין

קורניץ, עיר הולדתי

זכרונות הגה"ח הרב יעקב לנדא ע"ה מעירת הולדתו קורניץ,
בה כיהן כרב מלפנים, שזורים בתולדות אבותיו

בצביונה ובכל מהותה נבדלה קורניץ מכל העיירות, שכנותיה. רוח של קדושה אפף אותה בכל תהלוכותיה ומתכונתה הרוחנית היתה טבועה בחותמם של גדולי הרוח – מורי-דרכה ומאשריה במשך דורות. הדרת קודש היתה נסוכה על שבתותיה, חגיה ומועדיה. מה נעים היה לחוש את פעמי השבת המתקרבת בשישי בין הערבים, בשעה שר' שמואל "דער וויינער" (אביו של שלמה אסנה'ס) היה יוצא מבית אבי, הרב, לרחבת השוק. עובר על פני בנין החנויות שבמרכזה ומכריז בניגונו המיוחד: "אין שוה ל א ר ין ! ! !" השבת היתה פורשת מיד את כנפיה וממלאה את העיר מקדושתה.

מה מאד התענגתי בעודי ילד רך לעמוד ליד שער ביתנו ולחזות במראה. כל פעם ששמעתי את אבי אומר לר' שמואל: "הגיעה השעה להכריז 'אין שוהל'" הייתי יוצא גם אני אחריו להתבונן ולראות כיצד סוגרים החנונים את חנויותיהם, להקשיב לסערה המתחוללת רגע קט; הגפת תריסים, המולת בריחים ונעילת מנעולים ואל שלוות הקודש הבאה אחריה ועד מהרה לראות את עירנו לבושה בגדי מלכות של שבת מלכתא.

הנה כבר הולך מרחוב מיאדל שמעון מ"האחים" לבית המדרש וכובע הקטיפה לראשו. עוד מעט ומכל פינות העיר ייראו יהודים לבושים בגדי שבת והם נוהרים לבתי-הכנסת, הנה בא ר' יהודה מאיר פראדיס, יהודי למדן והנה ר' אברהם החייט, שהיו קוראים לו "אברהמציק דער שניידער", כולו אומר כבוד. וכאן הולך לו ר' אלי' מוניס, עם המדרש רבה מתחת לבית שחיו, הוא היה מרצה בפני הקהל בבית-הכנסת האמצעי "די נייע שטיבל". והנה משה נחמצי'קס וכיפת הקטיפה, רובה נראית מתחת לכובעו. כבר מופיע ר' חייקל ולוול, ועמו בן-זקונו הקטן יעקב יוסלי', חסיד נלהב מחסידי ליובאוויטש, פניו קורנות מזיוה של שבת, הנה מרדכי פראדיס שפיאותיו מסולסלות, כולו מאיר באורה של שבת. כלום יאמר אדם שזהו ר' מרדכי אשר עסק לפני שעה קלה במכירת סחורות ברזל לגויים? והנה מתקרב ר' מנדל זלמן רושק'ס, מסורק וקורן בנוגה השבת.

ב"מנין" שלנו, יתהלך אבא אט-אט, אנה ואנה ובנעימה שחרדת קודש בה יאמר הודו ופתח אלי' לפני תפלת המנחה. ב"מנין" דולקות מגורות נפט רגילות, אבל כל פינה זוהרת באורה של שבת. ובזמן שהקהל יפתח בתפילת "לכר נרננה לה' נריעה לצור

ישענו" יוצף הלב רגשות נעלים שהגיעו לשיאם עם אמירת "מזמור לדוד הבו לה' בני אלים", "קול ה' בכח", "קול ה' חוצב להבות אש"... שנאמר פסוק בפסוק, הלבבות היו מתלהטים ומשתלהבים, הפזמון "לכה דודי" לא נאמר בשירה, אבל בנעימה חסידית, והתפילה היתה נמשכת בצימאון וערגה ובחדוות נפש.

רגיל הייתי בילדותי לצאת מה"מנין" לכיכר השוק, בין קבלת שבת לתפילת ערבית, בשעה שר' שלמה אסנ'ס היה קורא בפני הקהל בספר "באר מים חיים" או "סידורו של שבת" כדי להתענג על דומיית הקודש ששררה אז ברחובות. אולם לא רק ביום השבת הרגשת את קדושתה מסביב, כבר ביום השישי בבוקר ניכר היה כי פנים חדשות לעירנו. - העשן המתמר ועולה מארובות הבתים, קול נקישות הקופיץ - "האקמעסער" - בעת הכנת הדגים, הריחות הנעימים מתבשילי השבת, כל אלה כבר בישרו את בואה.

ביום השישי, לאחר שהמלמדים גמרו את חוק לימודם ב"חדרים", נוהגים היו לצאת על פני העיר לגבות מכל אחד את תשלומו השבועי לקופות הצדקה השונות, מי בשביל המוסד ביקור חולים שבו היה הגבאי ר' אבא לובק'ס, ומי בשביל גמ"ח. - בכל בית-כנסת גדול היתה קופת גמ"ח, שהלואותיה ניתנו כנגד משכונות. כל שנה במוצש"ק לסדר "אם כסף תלוה" - פרשת משפטים, נערכה מסיבה גדולה, בה היו נמכרים המשכונות שלא נפרו.

היו מלמדים שגבו בערב שבת מעמדות שונים, כגון ליובאוויטש, ליאדי וכו'. כל אחד היה בא עם פנקסו המיוחד, שבכל דף ממנו שורטטו משבצות, משבצת לשבוע, ליד שמות התורמים, בהן נרשם סכום התרומה, כרגיל "קופיקה" אחת או שתיים. כך היה מסובב בעיר המלמד ר' יצחק-משה, ר' אברהם-יצחק, ר' יוסף-ליב ור' משה-ברוך השמש. גם פרט קטן זה היה מוסיף גון מיוחד ליום הששי.

החגים

שגור היה בפי ר' מנדל בן ר' יוסף זאב האופה שגר בעיר לבדובה לומר: כי ברצותו לחוש את הטעם האמיתי של ראש-השנה, בשעת תקיעת שופר, משתדל הוא לשוות נגדו את התקיעות ב"מנין" הרב בקורניץ. ואמנם היתה זו הגדרה כנה. כי מה שהורגש בימים הנוראים בקורניץ אינו ניתן כלל לביטוי. מעניין, שבקורניץ לא היו מעשנים בראש השנה, אף כי אין איסור בדבר. ובשבת שובה לא הוציאו לרשות הרבים אף שהיה עירוב בעיר.

רציתי לעמוד על מנהג יפה בעשרת ימי תשובה: בכל בתי-הכנסת היו מדליקים לשבת שובה נרות שעוה גדולים שעשאוים במיוחד בביתנו. את השעוה היתה אמי קונה כרגיל אצל שרה-רחל, אשת ר' אברהם מנדל המלמד, אשר בביתם ביו עושים שעוה. בהגיע זמן

ה"שובה ליכט" היתה אשה אחת עוברת מבית לבית ומודיעה לכל נשי העיר על מועד התקנת ה"שובה ליכט". ביום הקבוע היו הנשים משכימות לבוא לביתנו וכל היום המה ביתנו מהעוסקות במלאכת הנרות, אלו הולכות ואלו באות וכולן משתתפות במצוה זו.

המנצחת על המלאכה היתה האשה בילקה, אשת ר' בני האופה. מדי פעם היתה נשמעת מפי בילקא השאלה: "איר האט שוין געהאקט וואקס"? [=האם כבר פירכת שעווה?], "איר האט שוין געלייגט א קנייטל"? [=האם כבר הנחת פתילה?]. שני דברים אלו היתה כל אחת עושה. בשעת הוספת החוטים לפתילות היו הנשים מזכירות את נשמות קרוביהן וגם נשמות הקרושים "וואס זענען געפאלן אין אללע פעלדער און אין אלע וועלדער" [=אשר נפלו בכל השדות ובכל היערות].

כל אשה היתה מניחה את תרומתה להוצאות המפעל בצלחת שעמדה על השולחן לשם זה. אשה שגמרה את עבודתה היתה נכנסת לחדר מיוחד לשפוך את לבה בתחינות ובדמעות לפני יוצר כל.

בערב היתה בילקה נשאת לבדה לשם התקנת הנרות ממש. את השעווה המפורכת הניחה בתוך עריבה גדולה, שמים חמים בה, עד שנתרככה כעיסה, בה היו שמים את הפתילה, ומגלגלים את העיסה עדי היותה נר, שאורכו כמטר וחצי ועוביו כחמישה ס"מ. חמישה נרות לחמישה בתי-הכנסת של עירנו. בערב שבת שובה היה בא כל שמש לביתנו לקבל את הנר בשביל בתי-הכנסת שלו. נר זה דלק כמחציתו בשבת שובה, ויתרו ביום הכיפורים.

כדאי להזכיר מנהג נאה שהיה בעירנו בימי שמיני עצרת ושמחת תורה. הפתיחה במפעל "לחם אביונים". בעירנו היו מחלקים לחם ממש, לנצרכים. גבאי מפעל זה היה ר' יוסי ולוול האופה מרח' קוסיטה", הוא היה מחלק את הלחם. בימי שמחת-תורה היו כמה מתנדבים מסובבים בכל בתי העיר ומברכים את כל אחד בברכת "מי שברך" וכל אחד היה מתחייב על מנת-לחם למשך השנה הבאה. שבוע-שבוע היה אחד הולך וגובה את כיכרות הלחם. לפעמים היו נותנים במקום לחם כסף והגבאי היה אופה את הלחם על חשבונם.

מסויימו ה"לחם אביונים/ניקס" את סיוורם בעיר בשמחת-תורה היו באים לביתנו לשמוח בשמחת החג ולהשתתף בסעודה שהיתה, נמשכת עד שעה מאוחרת. ברכת המזון מסעודה זאת היתה תמיד בערב.

מובן, כי היה קיים מפעל קמחא דפסחא בכל שנה. המפעל הזה היה בידי אבי, הרב ז"ל, שהיה יוצא עם אחד מחשובי העיר ומבקר בבתי-השם של נדיבי עירנו והוא היה מחלק לנצרכים, ע"י פתקאות, מצות, יין ומי דבש (מעד). מנת המצות היתה ארבעה ק"ג לנפש.

לפנים, בפורים, היו מסובבים בעיר, "פורים שפילער" [=שחקני פורים], רוכבים על סוסים ולבושים כשוטרים. אף הם היו מסיימים את סיבובם בביתנו בזמן סעודת פורים.

מעצבי דמותה הרוחנית של עירנו

בכל תחומי החיים ניכרת היתה בעירנו השפעתם הרבה של גדוליה. בראש וראשונה, הגאון החסיד, רחב הבינה וגדול הדעה ר' אברהם משולם זלמן לנדא, מגדולי היחוס, מגוע רבן של כל ישראל, הגאון ר' יחזקאל לנדא בעל ה"נודע ביהודה" ומגוע הגאון בעל ה"חכם צבי", שמוצאו היה מברודי.

בקורניץ חי בימים ההם איש אמיד בשם "איצ'ע רח'ה'ס". ר' זלמן נשא את בתו לאשה בהיותו עלם צעיר. כבר אז נתפרסם כעילוי נפלא וחכמים גדולים העידו עליו כי בכוחו להתווכח עם אנשי מדע מובהקים ולנצחם במקצועם. שמע אדמו"ר הזקן בעל "התניא" ו"שולחן ערוך", משך את לבו ובהיחבא נסע יחד עם גיסו ר' לייב (אביו של זלמן רושק'ס) אל הרבי ולמרות שחמותו רדפה אחריהם הצליחו להגיע למחוז חפצם. ובשובם יסד ר' זלמן את ה"מנין" שנקרא "מנין הרב", ואשר נחרב ע"י הצוררים ימ"ש. הבנין הראשון נשרף ונבנה מחדש ע"י אבי, הרב ז"ל וכאשר בנין זה עלה אף הוא באש, בשנת תרפ"ה, בנה אותו אחי, המנוח הרב ר' שמואל הלל ז"ל. ר' זלמן היה מיחידי סגולה בין חסידי אדמו"ר הזקן ולו ולבניו ונכדיו היתה השפעה כבירה בעיצוב דמותה של קורניץ היהודית, שלימים היתה עיר חב"דית ברובה המכריע. מחמשת בתי-הכנסת בקורניץ התפללו בארבעה נוסח האר"י ורק בביהמ"ד המשיכו להתפלל בנוסח אשכנז.

להגאון החסיד, ר' זלמן לנדא, היו שני בנים, ובת אחת האחד ר' צבי הירש שנקרא "ר' הירש'ה ר' זלמן'ס". הוא היה סוחר ועמד בקשרי מסחר עם קניגסברג, ולעתים היה נוסע לשם. הוא היה מופלא בחסידות ובתמימות. בעירנו נישאה על שפתים אמרתו: "א איד קען קויפן א קעלבל און דערלייגען א פערטעלע און לעבען דערפון א גאנצע וואך" [=יהודי, יכול לקנות עגל, להפסיד רביעייה (מטבע מסויימת) בעיסקה, ולהתפרנס מכך שבוע שלם...]. הוא אמר לאבי ז"ל, כי לפי דעתו, צריכים להפריש מעשר מהפסד כפי שמפרישים מרווח.

בניו היו, הרב החסיד ר' אברהם לנדא, הוא אבי לאה שרל. בימי שבתו בקורניץ עסק במסחר, אולם אח"כ נתמנה לרב בעיר זעבין והיה מקושר להרבי בעל ה"צמח צדק". חתנו ר' יעקב שקראו לו "יעקב לאה שרל'ס" היה יהודי למדן וצנוע. בנו השני של ר' הירש'ה הוא הרה"ח ר' דן שהתחתן עם נכדתו של ה"צמח צדק" - בת בנו של מורנו אדמו"ר הרב"ש זצ"ל.

בנו השני של ר' זלמן לנדא הוא רבה הנערץ של עירנו, הרב הגאון החסיד המפורסם ר' מרדכי זיסקינד זצ"ל, שנקרא בפי כל "ר' זישקא". כל אנשי העיר וסביבותיה ראו בו איש מופת והיו חרדים לשמו ולזכרו. הוא היה מופלג ביראת שמים וזה גרם כי גם ביחסו אל אנשים הטיל עליהם מורא.

הרב ר' זישקא היה חסידו של אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" וחיבה יתירה נודעת לו ממנו, גם בזכות אביו, הגאון החסיד ר' זלמן וגם מצד אישיותו הוא.

ברבנות עירנו כיהן ר' זישקא עד מחצית שנת תרמ"ד. בנים לא היו לו. כי אם שתי בנות; לאה מרגלית וטשרנא. את בתו לאה מרגלית השיא לאבי, הרב הגאון ר' משה ליב ז"ל, אשר מילא אח מקומו אחריו כרב העיר. בתו טשרנא התגוררה בוילנה.

פטירתו היתה ביום השבת, י"ד סיון שנת תרמ"ה. מספרים, כי לפני פטירתו ניגש אל החלון והשקיף בעדו ואמר: "אשיינע וועלט, א שיינע וועלט [=עולם יפה, עולם יפה]. ואף שישב על כסא, ולא שכב במיטה, חשב את עצמו לגוסס ופעמים אחדות שאל, אם הרופא, יהושע, שהיה כהן עוד נמצא. מחשש פן תצא נשמתו בעוד הכהן בבית. כשבאו אליו באותו יום בשאלות, הפנה את השואלים לחתנו, אבי הגאון ז"ל, באמרו, כי אין שלטון ביום המוות ר"ל.

כתב הרבנות, אשד נמסר אחרי פטירת ר' זישקא לאבי, מתחיל במלים אלה: "אחרי אשר גברו אראלים את מצוקים והועלה ארון הקדש מאור עיינינו עטרת ראשנו מרא דאתרנו הכ"מ, נתאספנו וכו'". כתב רבנות זה נכתב על ידי החסיד המופלג ר' יהושע קאסטרעל, דודו של השוחט דעירנו, ר' נחום קאסטרעל.

קרבה יתירה נודעת מר' זישקא לאבי" הרב ז"ל וכל טובו לא מנע ממנו (כביטוי אבי ז"ל). במשך ארבע-עשרה שנה, שהיה סמוך על שלחנו, היה משוחח עם אבי, בדברי תורה ובחסידות, בכל יום בסעודת הערב עד שעה שלוש בלילה, סיפר עמו בכל הדברים האינטימיים וממש היה מגלה לו את כל נפשו. אהבתו לאבא היתה כלי גבול. עוד בחייו ציווה על אבא לחתום על מסמכים כמכהן ברבנות בקורניץ.

כתב הרבנות של אבי, מעירנו קורניץ, הוא מתאריך "יום ג' טו"ב סיון דשנת תרמ"ד", כלומר בשלושת ימי האבל הראשונים על פטירתו של חותנו, הרב החסיד ר' זישקא זצ"ל. מיד" בשוב הקהל מהלוויה, התאספו ראשי הציבור וקיבלו עליהם לרב העיר" את אבי ז"ל, והכתב בכתב ביום טו"ב סיון.

אבי, הרב הגאון החסיד, נולד בעיר הלובראקא. מצד אביו הוא מגזע השל"ה ומצד אמו - מגזע המהרש"א. אבי אבא, הרב החסיד המופלג ר' שניאור זלמן היה גאון ומצוין לתפארה בין אנשי הצורה והוא מחסידיו החשובים של אדמו"ר בעל ה"צמח צדק". הוא

היה חתנו של הרב הגאון הגדול ר' ליב הכהן, אב"ד הלובראקא, שנקרא "ר' לייבליה צערטליס".

כבר בימי עלומיו נתפרסם אבי, הרב ר' משה ליב, כעילוי וגאוני הזמן רצו לקחתו לחתן, אבל הוא בחר בבת של חסיד מופלג. בהיותו בן עשרים ושלוש נסמך על ידי גאוני הדור ההוא. הגאון מדינאבורג (היא העיר דווינסק) כותב: "הגם אשר מעודי אני מדחיק את עצמי לתת סמיכות נעניתי לאיש ראוי כזה לסמוך ידי עליו". ובהגיעו לגיל עשרים וחמש כותב עליו הגאון ר' ירוחם לייב ממינסק (הידוע בשם "דער מינסקער גדול") "שאלת חכם חצי תשובה ושאלת חכם שכמהו היא תשובה שלימה". כל הש"ס עם תוספות והרא"ש היה שגור על פיו, מלבד בקיאותו הנפלאה בכל חלקי שולחן ערוך ובספרי שאלות ותשובות. עוד בחיי חותנו התפרסם כבעל הוראה מובהק. גם ניהן בפה מפיק מרגליות ומי ששמע אותו מרצה דברי חסידות חבד"ת" היה נמשך אחריו בכל לבו. הוא היה נוסע לכל בני ה"צמח צדק" ובסוף ימיו נסע פעמים אחדות אל אדמו"ר הרש"ב נ"ע, והאדמו"ר העריכו מאד והתחשב ביותר בהוראותיו.

ואם היחס של הציבור לחותנו הרב ר' זישקא זצ"ל, היה יחס של יראת הרוממות, היה היחס לאבי, כמו לאב, וכן גם יחסו הוא - אבהי לכל אנשי העיר. ר' מרדכי הורביץ היה רגיל לספר, כי פעם בא נערב ל"מנין" שלנו לשיעוריו ונפשו היתה מרה עליו, ואבי, מתוך הקשר הנפשי, קרא מפניו את כל המעיק על נפשו של ר' מרדכי, לפרטי הפרטים.

אחר השריפה שפרצה בעירנו בשנת עת"ר, בה עלו באש שלושת בתי-הכנסת, אשר עמדו בכיכר "השולהיף", טרח אבי מאד בהשגת אמצעים כדי לקוממם מחדש. ועל-ידי זה הם נבנו בצורתם החדשה. כן השיג אמצעים בשביל חסרי יכולת לבנות את בתיהם.

מאשתו הראשונה, בת ר' זישקא, היו לאבי שני בנים, ר' אברהם שניאור זלמן ור' יוסף צבי וחמש בנות. בצעירותו נתאלמן ונשא את אמי. גיטא פינא לבית לוריא, ממשפחה חסידית. אביה היה מחסידי הצמח צדק. ממנה היו לאבי שני בנים. אחי המנוח, הרב ר' שמואל הלל ז"ל - ואבדל לחיים - אני הכותב.

מהליכות בית אבא

בכל חג נוהגים היו לבוא ולבקר בבית הרב. - באחרון של פסח, ביום השני של שבועות ובשמחת תורה. ביום שמחת תורה נמשכו הביקורים כל היום עד הלילה. כל הבאים רצו לשמח כפי יכולתם, אחד היה מזמר: "פרעגט דיא גמרא א הארבע קשיא, אי אי אי אי, ענטסערט זי אי אי אי אי, ומשנהו משמיע: "א דודעלע" בהחזיקו בכנף מעילו בכף ידו. בזה היה מומחה מושקה חסיה ריבה'ס. בשבתו על הרצפה, בין קהל העומדים עליו,

היה מתחיל בקול דממה דקה: "דו דו דו דו". לאט לאט היה קולו גובר והולך עד שקם לפתע והשתלב בריקוד עם העומדים לידו. כך היו נמשכים הריקודים והשירה עד הלילה. אבי ז"ל היה מתבל את השמחה בדברי תורה ובאמרי חסידות שנונים. בכל שאר החגים היו נמשכים הביקורים עד הצהריים, בערך.

לפני כל חג היתה בביתנו תכונה רבה לקראת הביקורים. היו אופים מיני עוגות ודובשניות, לכבד בהם את המבקרים. לפסח היו מכינים מעשה-מאפה מקמח של תפוחי-אדמה, כי במצה שרויה לא השתמשו אצלנו. את הקמח מתפוחי-אדמה היו מייצרים בבית מההתחלה ועד הסוף. כבר בחדשי החורף היו מכשירים לפסח את חדרו של אבא ושם היו מכינים את קמח תפוחי-אדמה, גם את הסלק שהיו מעמידים לפסח וכן גם את היין. בהכנת היין היו משתתפים ר' שמואל "דער וויינער" והירשל "דער ואסער טרעגער". מובן, כי כמה ימים לפני הפסח היה הבית מנוקה, ומשופץ לכבוד החג, ואם חל פסח ביום השלישי, אזי גם בשבת הגדול כבר לא אכלו בבית, כי אם במחסן אשר בחצר, מקום שנועד לחמץ.

גם בימות החול רגילים היו לבוא לביתנו יום-יום מאנשי העיר. היו שעות קבועות לשתיית תה מהמיחם, בבוקר ולפנות ערב ותמיד היו באים ידידי ביתנו לשתות עמנו. מהם שהוזמנו במיוחד. בין הבאים היה ר' דניאל יעקל "דער מאלער", חסיד לובאוויץ מובהק, ור' יואל נחום הצבעי שישב באותה שעה ב"מנין" שלנו ולמד.

מימי ילדותי, בהיותי בן שנתיים-שלוש שמורה בי דמותו של ר' שמואל "דער מלאך" שאף הוא היה בא כל בוקר לשתיית תה בביתנו. אני אהבתי להתרפק עליו, גם שאלתי מדוע יכנוהו בשם "מלאך", אך תשובה לשאלתי זו לא קיבלתי. דמות יקרה היה ר' שמואל והוא שלוחא דבי דינא. כמורכך נכתבים היו על ידיו כל שטרי הקנין על בתים ומגרשים בימים ההם. שטרי קנין כאלה ראיתי בגנזי אבי ור' שמואל היה חתום עליהם, בתור שמש ונאמן דמתא. בנוי היו ר' אפרים "דער מלאך", ר' ישראל "דער מלאך" אשר בתפילתו לפני התיבה היה שובה לבבות, ור' אהרן שנקרא "ארע דער איזער" הוא היה גר ביישוב איזע, ואח"כ עברה משפחתו לקורניץ. ביתם היה בכיכר השוק, קרוב לבית נחמה-רישה. מבאי ביתנו היה גם ר' אברהם דוד הקצב שעוד ידובר בו להלן.

נאמן בית היה הסופר ר' אהרן יוסף, חסיד קוידנוב, הוא היה גיסו של ר' אברהם איצ'ה שואלס. רבים השתוקקו למזוזות ופרשיות לתפילין מכתבי-ידו, אך הוא נמנע מלכתוב, אף-על-פי שהיה עני מרוד. רגיל היה לומר כי בעד אותה מזוזה שלא יכתוב ודאי שלא יענישוהו. הוא היה השמש ב"מנין" שלנו, והיה כותב את הגיטין אצל אבי.

בקיץ שנת תרע"ב חלה אבי את חליו האחרון. הוא נסע לדרוש ברופאים הגדולים

בקניגסברג והם אמרו נואש לחייו. בשובו אמר לי להציץ ב"רצפט" וממילא יובן לי מצבו, כאשר נודע הדבר היתה העיר כמרקחה ותהום כולה, אנשי העיר נסבו על הבית ואני יצאתי לקראתם והבעתי את דעתי, כי אין לנו אלא לשפוך תפילתנו לפני רופא כל בשר וביקשתי, כי כל קהל עדת עירנו יתאסף בבתי-הכנסת לאמירת כל ספר תהלים בלי הפסק. אמנם, צעיר לימים הייתי, אך מסירות הציבור לאבי, הרב ז"ל גרמה שדברי יתקבלו ולמחרת נסגרו כל החנויות ובתי המלאכה והקהל כאיש אחד התאסף בבתי-הכנסת ובמרירות גדולה נשאו רינה ותפילה לאדון כל וביקשו רחמים על רבם האהוב.

משגמרו את אמירת ספר תהלים, יצאו לבית-הקברות לעורר זכות ישני עפר. גם העיר הסמוכה וילייקה רעשה ורבים באו אלינו והצטרפו לבקשת הרחמים. מכתבים נשלחו לאדמו"ר מליובאוויטש בשם קהילות קורניץ-וילייקה ובהם, בקשה לעורר רחמי שמים. יסוריו של אבא היו ללא נשוא. הדבר היה בסוף חודש מנחם אב. אך בסוף חודש אלול חלה לפתע הטבה ניכרת וכעבור יום ירד אבא ממיטתו. בראש השנה כבר התפלל בציבור ואף עם ביום הכיפורים. במשך החורף היה משתנה מצבו, ובי"ט כסליו היה בהתוועדות היום כבן-אדם בריא לגמרי. בפסח הוחמר מצבו וכה עבר עליו כל הקיץ ובאור ליום ג' כ"א אלול תרע"ג גמר את חייו עלי אדמות.

בימי מחלתו הביע את צערו בפני, כי אין ביכולתו לבוא לראשית התפילה, טרם בוא הקהל, כדי שלא יצטרכו לקום בפניו, דבר שציער אותו מאד, ובכל ימי חייו טרח למנוע זאת. עד שעותיו האחרונות הורה הוראות. בשעה שלוש ביומו האחרון עוד הראה לי איזו הוראה ביור"ד חלק ב'. פטירתו היתה בבחינת ספר תורה שנשרף, כי עד רגעיו האחרונים לא משה משנתו מזכרונו. מקום מנוחתו ע"י חותנו הרב מרדכי זיסקינד ז"ל.

עול הרבנות נופל עלי

על-פי לחץ ידידי בית אבא ובהשפעתו של אדמו"ר מלובאוויץ, הרש"ב, נאלצתי לקבל עלי את הרבנות כממלא מקום אבי, למרות גילי הצעיר [20 שנה - נולד בה' אייר תרנ"ג]. כשלוחי הציבור נסעו לשם זה ר' שלום יצחק בעקער, ר' מרדכי הורביץ ור' לייב מטוסוב אל האדמו"ר מלובאוויטש. גם אני נסעתי אתם וביארתי לאדמו"ר נבג"מ כמה יקשה הדבר בשבילי, אך גברה עלי גזירת הרבי ונכנסתי בעול זה בלב כבד.

באותו חורף ניטל מאור עיניו ר"ל, של ר' נחום השוחט ובהיותי שנית בלובאוויטש, בתקוה לקבל הסכמת הרבי לעזוב את קורניץ (והרבי לא הסכים), העיר אדמו"ר את תשומת לבי, כי אסור לר' נחום להמשיך לשחוט. גם ר' נחום היה חסיד לובאוויטש וכבר היה לפני אצל הרבי.

כשחזרתי הביתה ומסרתי דברי הרבי לקהל וגם לר' נחום עצמו. התעוררה השאלה בדבר קבלת שוחט חדש במקום ר' נחום. וכנהוג במקרים אלה, נתגלעו חילוקי דעות. אני הבאתי לנסיח את השוחט ר' שרגא, שלמעשה שימש, אחר-כך שו"ב בעירנו, סייע הרבה על ידי ר' מנדל דינרשטיין. שנקרא: "מנדל שמואל נח"ס". לפי החוק צריך היה חוכר מס הבשר - "קאראבקע" - לקבל שוחט. ר' מנדל מצא תחבולה וקיבל את ה"קאראבקע" מהחכירה הפומבית הממשלתית ועל ידי כך עלה בידו לסיים עם השוחט ר' נחום בענין פיצוייו, ועתה הגיעו הדברים לידי כך, שנשלח מכתב. מכל הקהל כאחד, אל הרבי ובו בקשה שיחווה את דעתו על ר' שרגא. בהגיע תשובתו החיובית, נתקבל ר' שרגא לשוחט עירנו.

בחודש תשרי תרע"ה [מלחמת העולם הראשונה], נכבשה עירנו ע"י הגרמנים. אני במקרה לא הייתי אז בקורניץ [נאלץ לברוח מהעיר מפני גזירת הגיוס] ונותקתי מבית אבי, עד שהגרמנים גורשו מעירנו. באמצע חורף זה חזרתי הביתה ומצאתי, כי מפאת ימי החירום נתבטלו ה"חדרים" והנערים נעזבו לנפשם. אני אספתי נערים מספר וקבעתי אתם שיעורים בגמרא ובמקרא. מהם יצאו אחר-כך לשיבת ליובאוויטש העלם זלמן בן ר' יצחק מיכאל והעלם ברל בן בינא הירשליס ושניהם ב"ה הצליחו בלימודם.

בעת ההיא ארגנו, מטעם ועד העזרה של "הז'אמסווא" חלוקת מצרכי מזון ואני נתמניתי בראש הוועד המקומי. עסקתי בזה הרבה, עד אשר הוכרחתי לעזוב את עיר מולדתי [שוב בגלל גזירת הגיוס שהתחזקה נגדו] והרחקתי לנוד לרוסטוב, מקום שבתו של הרבי בימים ההם. מני אז לא ראיתי את עירנו, עד שנת תרצ"ד.

בחורף תרפ"ו ואני נמצאתי אז במוסקבה, קיבלתי מכתב מאנשי עירנו בו הזמינוני לשוב לקורניץ ולכהן בה ברבנות [עם עזיבתו דלעיל נאלצה העיר לקבל רב אחר, ועתה עבר אותו רב לעיר אחרת, וכס הרבנות בקורניץ התפנה שוב] וזה נוסח המכתב:

ב"ה ב' שבט תרפ"ו קורעניץ,

אל כבוד תפארת ידיד נפשנו וידיד ה' הרב המופ' בתו"ו ובמידות טובות וישרות וו"ח כו' מוה' יעקב לנדא נ"י.

כהיום הואלנו לפנות לידידנו בהצעה, כאשר לא כבר עזב ר' נח את עירנו, כי נתקבל לעיר אחרת החלטנו בהסכם כל אנשי עירנו, רוב מנין ורוב בנין לנסות לדבר על לב ידידנו אולי יאבה לבא לפה לקחת משרת הרבנות בעירנו ואף כי רבים מאנשי מעלה דופקים על דלתי עירנו יום יום רבנים מצוינים, אך אמרנו נחזיר העטרה מעירנו לישנה, היינו מגזע משפחת הרבנים הצדיקים שמלפנים בעירנו. ואולי גם בזאת יכופר עון ישראל וחטאת... לא תמצאנה עוד כעתירת ידידך דו"ש וטובך מלו"נ.

ישראל בר"ז פינחס אלפרוביץ. שמעון מיכל ב"ר שאול הורוויץ.

מרדכי ב"ר זלמן אורי הורוויץ. שמעון ליב צימערמאן.

מ' מענדיל ב"ר זלמן אלפיראוויץ. יקותיאל מאיר הכהן קרעמער.

זלמן מנדל ב"ר פינחס צעפליאוויץ. מנחם מענדל ב"ר ש"ג דינערשטיין.

מבקשים אנחנו להשיבנו תומ"י ע"י טעלעגראמע אם יכול להיות מצדו להוציא לאור.

נאום מ' מענדל בר"ש אלפיראוויץ

ונאום זעליג ב"ר מאיר מיכל געבעלמאן

ונאום דוב בער הימעלפארב

ע"כ המכתב.

אולם, לבי היה רחוק אז מלקבל את ההצעה הזאת והצעתי לקבל את אחי הרב ר' שמואל הלל וזה לא יצא לפועל.

בחודש אלול תרצ"ד, בדרכי לארץ-ישראל ביקרתי בקורניץ [כדי להשתטח על קברי אבותיו] והספקתי להתראות עם ידידי מקדם: השוחט ר' שרגא, ר' ליב מטוסוב, ר' יקותיאל מאיר, ר' מענדל שמעוניס ועוד. מי יכול היה אז להעלות על דעתו מה יצפון העתיד בחובו.

דמויות יקר

ר' יהודה זושה"ס. כבן שש או שבע הייתי עת הלך ר' יהודה זושה"ס לעולמו, ואף-על-פי-כן ניצבת לנגד עיני דמותו. אדם מורם מעם בכל הליכותיו, - מורם בגופו וגם בנפשו.

זוכרו אני מבית אבי, הרב ז"ל. בשעה שבא לבקר אצל הרבי מליאדי שהגיע אלינו לפי הזמנת העיר, בחורף שנת תרנ"ט או תר"ס. וזכורה לי העלטה אשר כיסתה את פני עירנו ביום שר' יהודה זושה"ס שבק חיים. את עיניו האדומות מבכי, של אבי, הרב ז"ל, אזכור עד היום.

ר' יהודא זושה"ס למדן גדול היה וחסיד מובהק בבל מהותו. פרנסתו היתה על בית מזיגה - "פיוונא לאווקא".

פעם, ביומא דשוקא, כשהבית מלא היה גויים, נעלם ר' יהודה ואיש לא ידע את מקום הימצאו. החלו לחפש אחריו עד שמצאוהו יושב בהיחבא ב"מנין" שהיה בחצרו ונקרא

היה "יודעם מנין" (עלה באש בשנת תרס"ו, בערך) ומעתיק לו מאמר חסידות. כל ערך לא היה בעיניו לאותו יומא דשוקא, בעולם אחר לגמרי היה נתון.

ביום שמחת-תורה האחרון לחייו, היתה שמחתו בלתי רגילה, בביתנו רקד על השולחן, ובשמחה של מצוה סיים את ימי חלדו. בתחילת החורף עזב ר' יהודה זושה'ס את העולם לאבלם הכבד של כל תושבי העיר, מנעד ועד זקן, ונפשו הטהורה עלתה למקורה.

מלבד המפורסמים בר' יהודא זושה'ס. ור' ליב עפרון, אחד המיוחד בין חסידי קוידנוב, ור' דוד שיהענווער, חסיד ליובאוויטש, למדן ופיקח, היו אנשי מעלה, שהיו צנועים בהליכותיהם וערך מיוחד להם. בין מלמדי עירנו יש לציין את אישיותו הנשגבה של ר' ראובן מאליסקר. לא כל אתר זכה להתקבל בתלמיד אצל ר' ראובן. אצלו היה מספד התלמידים מצומצם. לא יותר משמונה ורק בערים בוגרים. עמדה לי כמובן זכות אבא - שנתקבלתי לחדרו בהיותי בן שש בלבד. ר' ראובן היה למדן ובקי בהלכה וגם בדקדוק היתה לו ידיעה רחבה. נוסף על זה היו לו הרבה ידיעות ברפואה. בשל מחלת אשתו פרידה היה אצל הפרופסור בורא - ממציא "מי בורוב" והפרופיסור קירב אותו והאציל עליו מידיעותיו הרחבות. הוא ידע הרבה תרופות מהמקובלות בימים ההם ובקורניץ היו מסתייעים בו במקרים רבים כרופא.

ר' יוסי המלמד היה יהודי בקי במשניות ולמדן והיה תמים במעשיו.

היה בקורניץ יהודי אחד בשם "איצ'ה מאיר דער קוימען קערער", חותנו של ר' מיכאל היערי מרחוב מיאדל ועד זקנה מופלגת היה הולך לנקות את ארובות העשן בכל בית. בבואו גם "למנין" שלנו לרגל מלאכתו זאת אהב להשתעשע אתי, בהיותי ילד קטן, ולספר לי מקורות חייו וזה אשר שמעתי מפיו:

בצעירותו היה פקיד אצל ר' הירשלה ר' זלמניס וכשנסעו ממשפחת ר' הירשלה לליובאוויטש לחתונת בנו ר' דן נסע גם ר' איצ'ה-מאיר ללוותם. הקור היה גדול ורגליו קפאו, עור רגליו ירד בשעת חליצת מגפיו והיה במצב מסוכן. הרופא אמר לו כי ימיו ספורים. כאשר הרבי בעל ה"צמח צדק" נכנס לבקרו פרץ ר' איצ'ה מאיר בבכי. על שאלת הרבי, מדוע זה יבכה? סיפר לו, כי הרופא אמר, שרק חודש אחד יוכל לחיות. גער בו הרבי ואמר: "פעטעך, פעטעך! עוד תחי' כך וכך שנים". בעת ספרו לי על מאורע זה, זלגו עיניו דמעות (כבר זקן מופלג היה אז) ואמר לי: לא נשארתי כבר שנים רבות ממספר השנים שיעד לי הרבי". כשיצא את ליובאוויטש בדרכו לקורניץ בירכו הרבי בברכת "פארט געזונד" והוא בא לקורניץ עד לכיכר השוק כאדם בריא. באמצע רחבת השוק פגשתהו אשתו והוא ביקש ממנה שתעזור למחותנים בפריקת חפציהם והוא ילך הביתה לפוש. עד הבית הגיע ברגליו ושכב על התנור, וחדשים מספר נשאר צמוד למשכבו.

אצבעות רגליו נותחו, אך למרות זאת היה מטפס ועולה - לאחר שהבריא - על גגות הבתים לנקות את הארובות, עד זקנה מופלגת. מדי לילה בלילה, בין השעות שתיים-שלוש אחרי חצות היה רץ ל"בית מדרש" לומר תהלים.

ר' מאיר שמואל. הכרתיו בזקנותו כשראיתו היתה לקויה והיה כמעט סגיינהור. בשעות היום היה מעיין בקושי בספר. אולם בלילות היו לו שיעורים קבועים בגמרא, עם ר' יואל נחום הצבעי ב"מנין" שלנו. ואף שמקשיב היה בע"פ למה שקרא חבירו ניכר היה כי הענין נהיר לו יותר מאשר לר' יואל נחום. כי הענינים בש"ס חקוקים היו בזכרונו. הוא היה יהודי בעל מידות תרומיות וירא שמים בתכלית, בצעירותו היה מלמד גמרא לילדים.

פרנסתו היתה. מחנות, שאשתו החזיקה בבנין החנויות שנמצא בטבורה של כיכר השוק, בה היתה מוכרת זפת, מיני רפואות פשוטות וכדומה. והוא גופו היה עוסק בתורה.

ר' מאיר בער "דער איינבינדער", כך נקרא. למעשה אף כורך מומחה לא היה (כורך מומחה היה ר' מנחם-זושה). - כפי הנראה בחר במלאכה זו מפאת היותו בעל מחשבה, כי לא רצה שעבודתו תפריע את הלך מחשבתו. בצדק היה אומר אחי ר' שמואל הלל ז"ל שמדי עברו ליד ביתו של ר' מאיר בער ברח' קוסיטה אי-אפשר שלא יתעכב ליד בית זה, בו גר לפניו אדם הוגה מחשבות. בכל מאודו היה ר' מאיר בער שקוע ברעיונות חב"דיים. כל שנה נהג לנסוע להרבי לליובאוויטש ובוה היתה כל חיותו. בנסעו פעם ברכבת לליובאוויטש שאלו יהודי גרמני: "ווארום טראגען זי צוויי מיצען?" (כונתו היתה לכיפה אשר חבש ר' מאיר בער מתחת לכובעו). "כיון שישנם יהודים - ענהו ר' מאיר בער - שאפילו כובע אחד אינם חובשים, משום כך עלי לחבוש שנים".

ר' מאיר צירעס. באותו זמן היו מגיעים המכתבים בשביל תושבי קורניץ לוילייקה, שהיתה מרוחקת כשמונה ק"מ מקורניץ. ר' מאיר היה משמש כעין דור. הוא היה הולך ברגל יום-יום לוילייקה להביא את המכתבים. משכורתו היתה "קופיקא" מכל מכתב. אולם כלל לא שפר עליו חלקו אם איבד מכתב בדרכו. למעלה מכל מכל ספק כי בשעת הליכתו היה מעמיק להגות בחסידות והיה חוזר בע"פ, או מתוך הכתב מאמרי חסידות ששמע מפי הרבי.

קשה להבין מה היתה מנת חלקו של ר' מאיר בעולם הזה" לולא קורת נפשו מהתבוננות בדברים נעלים. בהאריכו בתפילתו.

ביום השבת, בשעה מאוחרת, כשכל הקהל כבר ערך את סעודת השבת, עדיין עמד ר' מאיר בקרן-זווית ב"מנין" שלנו ועינג את תפלתו בנעימות חסידיות שמביאות לעמקות ולהגיוני לב והדמעות היו זולגות מעיניו.

ר' מאיר זכה עוד להכיר את הרבי בעל ה"צמח צדק" ולשמוע מפיו דברי חסידות.

ראיתי איך נפשו התמוגגה בזכרו את ה"צמח צדק" ומה ששמע מפיו. דמעותיו היו ניגרות בשעה שנזכר כיצד ביאר ה"צמח צדק" את הפסוק "ישא ה' פניו אליך".

ממה התפרנס ר' מאיר לאחר שנפתח בקורניץ משרד דואר לא ידוע לי. אשתו בילא היתה מלמדת כתיבה לנערות. אך ספק לי אם מצא בזה די מחיתו. אולם ברור הדבר שעד זקנה ושיבה נשאר נאמן למהותו, דביקות בחסידות, והשתדל בכל נפשו ומאודו לרדת לעומקה. הוא לא חס על כבודו והיה פונה אף לצעיר ממנו לבקש הסבר בדברי חסידות.

כר' מאיר בער היה אף הוא נוסע מדי שנה בשנה לליובאוויטש והיה חוזר עם מטען גדול. מלבד "מאמר" חדש היה מביא אף ניגונים חדשים. הוא היה בא בכל ליל שבת ל"מנין" שלנו ללמוד וגם לחזור על הניגונים המלאים כוסף, לבביות, ורגשי דביקות בה' אלוקים חיים.

ר' חייקל ולוול היה עוסק בתורה ובחסידות בשקידה רבה. אף שסוחר היה ולרגל מסחרו היה נוסע מדי פעם לכפרים. האיכרים, הגויים, היו מספרים כי "וולפקא" יושב כל הלילה על החנור "ומתפלל" כך הם הבינו את הדבר.

בכל יום היה לו שיעור קבוע ברמב"ם שהיה לומד בקביעות. גם הוא היה בין הנוסעים לליובאוויטש והיה בעל רגש חסידי. הוא היה בעל עמדה חשובה בעיר, ונהג להילות לאבי במפעל המגבית לקמחא דפסחא. אדם מלא נועם היה ולבו ער לכל דבר טוב. ר' חייקל ולוול היה גיסו של ראובן מאלסקר.

ר' ראובן ואשתו ור' חייקל ולוול ואשתו. ר' חייקל ולוול נפטר באופן פתאומי, שכב לישון ולא קם עוד. אשתו נפטרה כמדומני שבוע לפני כן. ואך זמן קצר לאחר פטירתם עלה ביתם הגדול באש.

בין אלה שלא התבלטו מפאת צניעותם היה ר' שמעון מיכל, והוא חסיד קפוסט ובצעירותו היה מהיושבים בקפוסט. הוא היה בע"ב חשוב ונכבד. פרנסתו היתה ממסחר סיטוני בקמח.

בכל מהותו היה "א חסידישער איד" ולא היה זו מה"מנין" לאחר התפילה אם לא למד פרק תניא. הוא אהב להתעסק בדברי חסידות. בשבתות היה כל עסקו בתורה.

בין הבע"ב החשובים היה גם ר' "חצקל בינה שימח"ס" (אביהם של ר' מנדל, ר' זלמן ור' משה) הוא היה נוסע להרבי לליאדי והיה קובע עתים לתורה, איש תמים בהליכותיו.

לימים תפס מקום חשוב בעירנו הנכבד ר' יקותיאל מאיר. הוא היה יהודי ירא שמים. תמים בכל דרכיו. הוא היה מרצה משניות בפני הקהל ב"שטיבל" הישן. אביו היה ר' יהושע ליב המלמד. ר' יהושע ליב היה בקי ממש בכל ששה סדרי משנה והיה תדיר חוזר

משניות בע"פ. כל בניו היו אנשים ישרים ותמימי דרך, והריהם, מלבד ר' יקותיאל מאיר: ר' נחמן יוסף, ר' מנדל ור' חיים זלמן. כולם עסקו במסחר, ואף ר' יקותיאל מאיר התפרנס ממסחר. היתה לו חנות לקמח, אך יחד עם זאת היה הוגה בתורה. תמיד יכולת לראותו יושב בחנות וספר בידו. הוא היה חתנו של ר' יחיאל יענטעס וגר בבית חותנתו. גיסיו היו בנו של יעקב מנדל מרקון, בעל טחנת הקמח בכפר איבונצביץ הקרוב לעיר, וזישקה. שמעוני'ס. בקורניץ מכובד היה בעיני הכל.

בין היהודים הצנועים היה ר' מאיר שלום, שמש היה בבית הכנסת האמצעי (די נייע שטיבעל) בקי בדינים, ממונה היה על סידור העירובין ואבי, הרב ז"ל היה סומך עליו. כמובן, שלעתים היה פונה בשאלה לאבא בענין זה" אבל ידע כיצד לשאול ושאלתו בענינים אלו היתה שאלת חכם שהיא חצי תשובה. הוא היה גם בא"כח "הרב מטעם", שגר בוילייקה, עיר המחוז. רושם היה את הלידות, הנישואין ור"ל את הפטירות. הוא היה כותב כרגיל גם את הכתובות וידע לכתוב את שמות המתחתנים כדינא. מעשה שהיה ושמם מביה"כ" אחר, כתב כתובה למתחתנים שהיו מביה"כ" שלו והביא את הכתובה לאבי, הרב ז"ל. אבא נזף בו ופסל את הכתובה מאחר שהשמות היו כתובים שלא כהלכה. ואמר לאותו שמש, כי כתובה צריך מאיר שלום לכתוב. ר' מאיר שלום היה בקי בדקדוק הלשון והיה קורא בתורה לפי כללי הדקדוק.

ר' יואל נחום נהנה מיגיעו היה, אומנותו היתה צביעת בגדים. יומם וליל הגה בתורה. בשחרית היה נשאר זמן רב אחר התפילה כדי להשלים את שיעור וערב-ערב היה לומד גמרא עד שעה מאוחרת בלילה. ראיתו פעם לומד תורה מתייסר מכאובים נוראים, עד כדי כך שניסה לשכך את כאביו בלגימת נפט, אך מלימוד הגמרא לא מש. מהעסקנים שבעיר היה ר' מנדל שמעוני'ס הוא היה בנו של שמעון מאיר פראדס. מנדל היה אדם ישר ונבון דבר. עסקו לפני המלחמה העולמית הראשונה היתה חנות בבית - עזבון לו ולאחיו ר' זישקה מאביהם.

בזמן המלחמה נרד לעיר באלשוב גם שם פגשתיו בעת נסעי למקומות הפליטים בתוככי רוסיה בשליחות האדמו"ר מליובאוויטש לסדר את הענינים הרוחניים של הפליטים, שם היה גר אז גם ר' חנן איצה'ס, אחיהם של שמעון ומרדכי איצה'ס.

אחרי המלחמה שב ר' מנדל ואחיו ר' זישקה לקורניץ. בשעה שעברתי את קורניץ בשנת תרצ"ד מצאתיו כבעל מלון, בו היה מקום לינתי. שוטר פולני שהיה במקום רצה להפריעני, באמרו שאין לי רשות לינה בפולניה, אך ר' מנדל השתיקו.

ר' מרדכי הורביץ, שנקרא ר' מרדכי פראד'ס, היה בן ליהודי חסיד שהיה אצל האדמו"ר בעל ה"צמח צדק". שם אביו הוא ר' זלמן אורי. הוא נעשה שוחט במצותו של ה"צמח

צדק". עד סוף ימיו היה שוחט בישוב קטן סמוך לקורניץ. גם בנו הגדול ר' חיים ישראל היה שוחט. לא כן בנו ר' מרדכי שהיה בעל חנות לסחורות ברזל. אך את נפשו ליהטו רשפי אש, שלהבת קודש. בעצם יום השוק, כשחנותו מלאה היתה קונים גויים היה עוזבה ורץ להתפלל בציבור בביהכ"נ. הן רגיל היה לבוא ערב ערב ל"מנין" שלנו ללמוד.

בצעירותו למד ר' מרדכי בעיר לבדובה, שם הושפע מר' לויק לבדובר שהיה ירא שמים גדול. פעמים אחדות ביקר יחד עם חברו אצל הרבי מקודנוב בימים ההם.

לאחר מכן, בהיותו בגיל העמידה. נעשה חסיד ליובאוויטש נלהב. הוא היה מאריך בתפילתו ביום השבת זמן מסוים אחרי תפילת הציבור. פעמים מספר נסע לאדמו"ר מליובאוויטש ואף בהיות הרבי ברוסטוב על נהר דון.

לעת זקוניו זכה לעלות לארץ-ישראל. לפני כעשרים שנה. הוא התיישב בבני-ברק ואחרי פטירת אשתו עבר לגור סמוך לפ"ת, אצל בתו. יום-יום היה הולך לפ"ת ללמוד גמ' עם רב אחד ועוד כמה מרעיו. הרבה מאד הגה במשניות. משאת-נפשו היתה לחזור על כל שתא סדרי משנה מאה פעמים ואחת. וודאי השיג את מגמתו, כי תדיר גריס במשנה. לפני כשנתיים נאסף אל עמיו.

בין נכבדי עירנו היה ר' לייב מטוסוב, בשכבר בעל ביח"ר לזפת מזוקק בסביבות קורניץ ולבסוף עבר לגור בעיירה והיתה לו חנות לרפואות. הוא היה מוקיר רבנן ועסקן. בימי השתתף ר' לייב מטוסוב בכל הענינים הציבוריים.

כאשר עברתי את קורניץ היה גם הוא בכלל הידידים אתם נפגשתי, וגם ביקרתי בביתו.

בעלי מלאכה

כל בעלי המלאכה בקורניץ היו מופלאים במינם. בין הסנדלרים יש לציין את ר' משה הסנדלר (מרח' דאלהינוב) הוא היה יהודי בעל להט, והיה קורא בתורה בהתלהבות. הוא היה חסיד קוידנוב. אביו היה ר' יהושע הסופר מוילייקה. בנו של ר' משה, שלמה חיים, למד תורה ב"מנין" שלנו ובהגיעו לגיל הגיוס נדד ללונדון. שם משפחתו היה קור. וכפי הנשמע שימש כחזן באחד מבתי-הכנסת בלונדון, ושם נפטר.

גם הירחמיאלים הסנדלרים היו אנשים יקרים. בנו של ירחמיאל מרחוב קוסיטה, תנחום שמו, למד יחד אתי אצל ר' ראובן מאלסקר. בין הנפחים יש להזכיר את "לייבה דעם שמיד". מי שראהו בשבת יכול היה לדמות שלפניו רב מפואר. זקנו הלבן שירד על מידותיו, מבנה גופו האיתן והגבוה משכמו ומעלה הרהיב את העין. הוא היה מהחזנים בימים הנוראים.

ר' אליהו הנפח היה ש"ץ קבוע בימים הנוראים ב"שטיבל הישן" בזמן האחרון גר בעירתנו ר' שמואל יצחק הנפח, חסיד ליובאוויטש. הוא ידע פרק בהלכה והיה ספוג רוח החסידות.

היה בקורניץ יהודי זקן בשם "שימש'ל דער קאטלער", אביו של "מושקה דער קאטלער". קשה למסור את חן ערכו ומהות נפשו היקרה. הוא לא היה ת"ח, רק הקשיב בלמודי שו"ע ועין-יעקב, אבל תמימותו וישרות לבבו נעלות היו משל רבים, שהם בני תורה. בו התגבשה הרוח החסידית שספגו אנשי קורניץ התמימים מאת גדוליהם.

פעם בהתועדות ביומא דפגרא חסידי אמר ר' שימש'ל כך: "איר בין ווערט אז איך זאל זיך לייגן אף דער ערד. און דער גאנצער "מנין" זאל טרעטן אויף מיר". (ראוי אני, כי אשכב על האדמה וכל הציבור שב"מנין" ידרוך עלי).

בין הנגרים יש להזכיר את ר' זלמן דער סטאלער. בין התגרים את ר' דניאל יענקל דער מולער ואת ר' יוסי דעם מולער אשר כל רואיהם הכירום כי אנשי קורניץ הם.

השפעת עירנו הגיעה גם על סביבתה, כלומר: לקורניץ היו שכונות נספחות, ראצ'קה, נייקה, אוסטשקובה וכו' ששייכות היו לשיפוטה של קורניץ. בראצ'קה כיהן במשרת שו"ב החסיד הנעלה ר' יוסף מאיר הלוי לויך שהיה מחניכיו של הרב הצדיק החסיד המפורסם ר' הלל פאריטשער נ"ע ובימי היה נוסע להרבי מליובאוויטש והיה יהודי עסיסי בכל הליכותיו. קורת-רוח היתה לשבת במחיצתו ולהקשיב לסיפוריו מימי קדם, מדרכיו של מחנכו הגדול, ולשמוע מפיו אמרות חסידיות.

שונים היו גם קצבי עירנו מקצבים בערים אחרות. בקורניץ היו הקצבים יהודים תמימים ויראי חטא. ביניהם יש לציין אח ר' אברהם-דוד ובניו יצחק-מיכאל הי"ד וישראל. יהודי פשוט היה ר' אברהם דוד אבל תמים במעשיו ירא שמים. הוא למשל לא העלה על דעתו כלל לברך על האתרוג בבוקר יום הראשון של חג הסוכות מבלי שהשכים עוד בקדרוניתא דצפרא וטבל במקוה, שם הוא היה הראשון. יחסו לתלמידי-חכמים היה, יחס של כבוד ואהבה רבה. יש לציין, כי נשא מתוך שיוון נפש הפסדים גדולים בעסקו שבאוהו מפני ההלכה, על כך תעיד העובדה הבאה:

כשנפטר ר' ישראל יצחק השוחט, עמד אבי, הרב ז"ל על כך, שיש לבנו, ר' גרשון, דין חזקה על משרת השו"ב, דעת בע"ב היתה. נגר זה מטעמים ידועים בעיר. ועל אחת כמה וכמה התנגדו לכך הקצבים שדעתם לא היתה נוחה ממינוי שו"ב צעיר, שעדיין אין לו נסיון. באותה שעה ידע ר' גרשון רק שחיטת עופות, אך כיון שאבי עמד על דעתו שע"פ הלכה שייכת המשרה לבן המנוח, נתקבלה דעת אבי.

אב החתן שי, עם אביו שי, וסבו ע"ה בריקוד בחתונתו

ר' גרשון היה חסיד קאפוסט, ואף היה מהיושבים בה, ישיבת ארעי, וכיון שבעתיד עברה הנשיאות דקאפוסט לבברויסק, נסע ר' גרשון לבברויסק להשתלם במלאכתו. מקץ שלושה חדשים חזר ועמו תעודות המאשרות שבקי הוא במלאכתו, מלאכת השו"ב. אבי, הרב ז"ל כחן אותה בהלכות שחיטה, במלאכת העמדת הסקין, וסמך ידיו עליו, שיכנס לתפקידו.

בפעם הראשונה כאשר שחט ר' גרשון אצל ר' אברהם דוד היתה לו אחר השחיטה איזו הרגשה בסכיננו. השוחט הצעיר המתין עד אחרי בדיקת הריאה וכשלא נמצא בה כלום קרא את ר' אברהם דוד אל קרן זווית וגילה. לו כי סכיננו אינו בסדר. ר' אברהם דוד קיבל עליו את הדין בשקט גמור.

יצחק מיכאל בנו של ר' אברהם דוד נרצח ע"י גויים בדרך לדאלהינוב, ובן בנו זלמן למד בישיבה בליובאוויטש והיה בחור מצוין. ישראל, בנו השני של ר' אברהם דוד היה יהודי נלהב ומדקדק במצוות.

ר' משה בנימין, בנו של הנדל הקצב, היה יהודי בעל להט חסירי, ובימי המלחמה העולמית הרחיק נדוד אל הרבי מליובאוויטש בשבתו ברוסטוב שעל הנהר דון.

ר' ישראל חננ'ס היה יהודי תמים וכן גם אחיו איצ'ה חננ'ס, מרחוב קוסיטה.

באוסטאשקובה גר ר' מיכל אוסטאשקובר, יהודי תמים ובעל שאת רוח.

יש להזכיר בהערכה ובכבוד את הישוב נארוץ', עם אבי המשפחה ר' שלום נארוצ'ער. שם היה מקום תורה. כל האחים ר' משה, ר' חיים ור' יצחק ואביהם ר' שלום היו יהודים למדנים, מעמיקים בתורה ובעלי מחשבה.

בזמני עבר ר' יצחק לגור בקורניץ והיה שוקד על התורה. הוא היה בין באי ביתנו הקרובים.

הדברים המובאים לעיל נותנים מושג־מה ממהותה של עירנו קורניץ בימים ההם - שבתה, חגה ומועדה, וכל הליכותיה; מאוירה שהיה ספוג ורווי קדושה, תמימות, אמונה טהורה והתלהבות חסידית הנובעת מעמקי הנפש.

וידעו הדורות הבאים לראות נכוחה את צוד מחצבתם.

לנדא - בני ברק

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

בי"ה, טו' בשבט תשנ"ב
ברוקלין, נ. י.

הו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוה' שלמה זלמן שי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה אשר נולד להם בן למזל טוב,

הנה יה"ר מהשי"ת שיכניסוהו לבריתו של אברהם
אבינו, וכשם שיכניסוהו לברית כן יכניסוהו לתורה
ולחופה ולמעשים טובים, ויגדלו ביחד עם זוג' תי'
מתוך הרחבה.

בברכת מזל טוב

מכתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בקשר עם הולדת החתן שי'

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

בי"ה, כא' שבט תשנ"א
ברוקלין, נ. י.

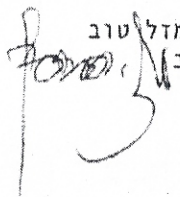
האברך הו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוה' שלמה זלמן שי'
וב"ג תי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום כח' אדר הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכה מזל טוב מזל
טוב ושחתי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית
בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת
החסידות.

בברכת מזל טוב
מזל טוב

מכתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו לחתונה עם תאריך נישואי החתן והכלה שי'

לזכות

החתן הרה"ת יוסף יצחק והכלה מרת רבקה שיחיו לנדא
לרגל נישואיהם בשעתומ"צ ביום שלישי, כ"ח אדר א' ה'תשע"ו
יהי רצון מהשי"ת שיזכו לבנות בנין עדי עד על יסודי התורה והמצווה,
כפי שהם מוארים במאור שבתורה, זוהי תורת החסידות, ויזכו לדור ישרים
מבורך, וברכות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ילוו אותם תמיד כל הימים.

...

לזכות הוריהם

הרה"ת שלמה זלמן ומרת חי' בילה שיחיו לנדא
הרה"ת ישראל מרדכי ומרת צבי' שיחיו לישנר
וכל צאצאיהם

...

לזכות זקניהם

הגה"ח הרב משה יהודא ליב לנדא שליט"א
רב אב"ד דבני-ברק
והרבנית מרים תליט"א
הרה"ח הרב צבי אלימלך שי' לישנר

ולע"נ זקניהם

הרה"ח ר' אשר בהרה"ח ר' חיים דוד ע"ה וילהלם
נלב"ע א' טבת תשנ"ה
ורעיתו מרת זיסל חנה בהרה"ח ר' יחיאל יעקב ע"ה וילהלם
נלב"ע כ' מנ"א תשע"א
הגה"ח הרב יעקב בן הרה"ח הרב משה יהודא ליב ע"ה לנדא
נלב"ע כ"ו שבט תשמ"ו
הרבנית חי' מינה בת ר' יעקב ע"ה לנדא
נלב"ע ט"ז תמוז תשל"ז
הרב דב בער בן ר' שלמה זלמן ע"ה דייטש
נלב"ע כ"ח אדר א' תשמ"ו
מרת חוה רבקה בת ר' משה ע"ה דייטש - דור רביעי ל'חתם סופר'
נלב"ע כ"ד סיון תשס"ה
המשפיע הרה"ח ר' חיים שאול בהרה"ח ר' ישראל בן ציון ע"ה ברוק
נלב"ע י"ג ניסן תשכ"ד
הרה"ח ר' מנחם מענדל בן הרה"ח ר' חיים שאול ע"ה ברוק
נלב"ע י"ג כסלו תשס"ו